

HET
NATIONALE
BALLET

DANCING DUTCH

NATIONALE OPERA & BALLET

DANCING DUTCH

Yuanyuan Zhang en Jakob Feyferlik – *Concertante* (2022)

INHOUD | CONTENT

5	Voorwoord
7	Credits
11	Concertante Er broeit iets, er borrelt iets
14	Biografieën artistiek team Concertante
19	Milena Sidorova over Tenzij 'A dance of life'
22	Biografieën artistiek team Tenzij
27	Choreograaf Jiří Kylián over Wings of Wax 'In donkerheid schuilt misschien wel de grootste schoonheid'
32	Michael Simon over het decor- en lichtontwerp voor Wings of Wax (On)natuurlijk ondersteboven
36	Biografieën artistiek team Wings of Wax
43	ANIMA ANIMUS Tussen extremen en tegengestelden
44	Biografieën artistiek team ANIMA ANIMUS
54	Biografie dirigent Thomas Herzog
55	Tableau Het Nationale Ballet
64	Het Balletorkest
67	Het Nationale Ballet
70	Directie en artistieke staf Het Nationale Ballet
	ENGLISH
73	Concertante Something's brewing, something's bubbling
74	Tenzij 'A dance of life'
77	Choreographer Jiří Kylián about Wings of Wax 'The greatest beauty may be concealed within darkness'
80	ANIMA ANIMUS Between extremes and opposites
86	Colofon

Scan the QR code to read
all content in English

San Francisco Ballet – ANIMA ANIMUS (2018)

ÉÉN TAAL, VIER UNIEKE HANDSCHRIFTEN

Welkom bij *Dancing Dutch*! In dit veelzijdige programma brengen we vier choreografen samen die ieder op hun eigen manier aan Nederland verbonden zijn: Hans van Manen, Jiří Kylián, David Dawson en Milena Sidorova. Hoewel alleen de eerste hier is geboren en getogen, vonden zij allen een thuis in ons land als choreograaf.

In *Dancing Dutch* danst Het Nationale Ballet voor het eerst een werk van Jiří Kylián. Kyliáns choreografieën waren binnen Nederland lange tijd voorbehouden aan Nederlands Dans Theater, maar nu NDT een nieuwe artistieke richting is ingeslagen, is onze tijd gekomen om ons over dit erfgoed te ontfermen. Voor veel dansers is het een droom die uitkomt om Kyliáns *Wings of Wax* aan het Amsterdamse publiek te mogen presenteren, maar tegelijkertijd blijkt het een spannende zoektocht te zijn naar nieuwe manieren van bewegen.

Van David Dawson, die ooit als danser aan Het Nationale Ballet verbonden was en nu Associate Artist van ons gezelschap is, brengen we *ANIMA ANIMUS*. Dit werk is een van Dawsons grote hits van de afgelopen jaren en een indrukwekkend voorbeeld van de manier waarop hij de klassieke techniek weet op te rekken tot het bijna fysiek onmogelijke.

Behalve op reeds beroemde choreografieën kunt u zich ook verheugen op een wereldpremière: *Tenzij* van Milena Sidorova. Net als Dawson is zij ooit als danser bij ons gezelschap begonnen en heeft ze zich daarna ontwikkeld als choreograaf. Sidorova is een heel inventieve, originele en eigenzinnige maker en ik ben er trots op dat we een choreograaf uit onze eigen gelederen hebben die zich zo oorspronkelijk toont.

Ten slotte kan in een programma met de titel *Dancing Dutch* een werk van 'Hollandse Meester' – en onze vaste choreograaf – Hans van Manen natuurlijk niet ontbreken. *Concertante*, op Frank Martins opzweepende *Petite symphonie concertante*, is een van Van Manens meest indringende balletten: groots en intens op alle fronten, en simpelweg geweldig mooi.

Met dans als gedeelde taal tonen de vier choreografen in *Dancing Dutch* ieder hun unieke handschrift, tot uiting gebracht door de top van ons gezelschap. Ik kijk ernaar uit onze dansers in deze spannende werken te zien schitteren en wens u een prachtige avond toe.

Olga Smirnova en Constantine Allen – repetitie *Concertante* (2024)

CONCERTANTE

Choreografie

Hans van Manen

Muziek

Frank Martin – *Petite symphonie concertante* (1945)*

Piano

Ryoko Kondo

Harp

Jet Sprenkels

Klavencimbel

Goska Isphording

Decor- en kostuumontwerp en beschildering kostuums

Keso Dekker

Lichtontwerp

Joop Caboort

Balletmeesters

Rachel Beaujean

Larissa Lezhnina

Wereldpremière

13 januari 1994, Nederlands Dans Theater, Lucent Danstheater, Den Haag

Première bij Het Nationale Ballet

17 maart 2009, Nationale Opera & Ballet, Amsterdam

Tijdsduur

circa 21 minuten

*Music Published / Licensed by:

© Universal Edition, Wenen /

Albersen Verhuur B.V., 's-Gravenhage

TENZIJ

WERELDPREMIÈRE**Choreografie**

Milena Sidorova

Muziek

Caroline Shaw – *Entr'acte* (2019), uitgevoerd door Caroline Shaw en Attaca Quartet

Kostuumontwerp

François-Noël Cherpin

Lichtontwerp

Wijnand van der Horst

Muzikaal advies

Jan Pieter Koch

Balletmeesters

Michele Jimenez

Judy Maelor Thomas

Wereldpremière bij Het Nationale Ballet

30 maart 2024, Nationale Opera & Ballet, Amsterdam

Tijdsduur

circa 11 minuten

WINGS OF WAX

Choreografie

Jiří Kylián

Muziek (op band)

Heinrich Ignaz Franz Biber –

Mystery (Rosary) Sonata:

Passacaglia voor soloviool (1676),

uitgevoerd door Gabriela Demeterová*

John Cage – *Prelude for Meditation,*

for prepared piano (1944)**

Philip Glass – *Movement III* uit

Strijkkwartet nr. 5 (1991)***

Johann Sebastian Bach –

Goldbergvariaties BWV 988: *Variatio 25,*

Adagio, in g-mineur (1741)****,

gearrangeerd voor strijktrio door

Dmitry Sitkovetsky, uitgevoerd door

Dmitry Sitkovetsky, Gérard Caussé en

Mischa Maisky*****

Decor- en lichtontwerp

Michael Simon

Kostuumontwerp

Joke Visser

Technische supervisie**(decor en licht)**

Joost Biegelaar

Instudering

Elke Schepers

Stefan Žeromski

Balletmeesters

Guillaume Graffin

Judy Maelor Thomas

Wereldpremière

23 januari 1997, Nederlands Dans Theater,

Lucent Danstheater, Den Haag

Première bij Het Nationale Ballet

30 maart 2024, Nationale Opera & Ballet,

Amsterdam

Tijdsduur

circa 20 minuten

* ©1996 SUPRAPHON a.s.

** Published / Licensed by:

© Editions Peter, Londen

*** © 1991 Dunvagen Music Publishers Inc.

Used by Permission

**** Published / Licensed by:

© G. Schirmer Inc., New York /

Albersen Verhuur B.V., 's-Gravenhage

***** Courtesy of NAXOS

Deutschland – www.naxos.de

ANIMA ANIMUS

Choreografie

David Dawson

Muziek

Ezio Bosso – *Vioolconcert nr. 1 (2017)* *

Vioolsolo

Hebe Mensinga

Decorontwerp

John Otto

Kostuumontwerp

Yumiko Takeshima

Lichtontwerp

James F. Ingalls

Instudering

Rebecca Gladstone

Christiane Marchant

Alessandra Pasquali

Balletmeester

Jozef Varga

Wereldpremière

21 april 2018, San Francisco Ballet,
War Memorial Opera House, San Francisco

Première bij Het Nationale Ballet

30 maart 2024, Nationale Opera & Ballet,
Amsterdam

Tijdsduur

circa 27 minuten

* Music Published / Licensed by: ©Buxus
Edizioni, Milan / Albersen Verhuur B.V.,
's-Gravenhage

Muzikale begeleiding

Het Balletorkest

o.l.v. Thomas Herzog

Decors, toneeltechniek, belichting en geluid

De Techniek Nationale Opera & Ballet

Productieleider

Joshua de Kuyper

Voorstellingsleiders

Kees Prince

Wolfgang Tietze

Productievoorbereider

Mark van Trigt

Eerste toneelmeesters

Edwin Rijs

Peter Brem

Eerste belichters

Angela Leuthold

Mark Berghoef

Licht-supervisor

Wijnand van der Horst

Geluidstechnicus

Ramón Schoones

Vervaardiging kostuums

Tenzij

Kostuumatelier Het Nationale Ballet

Vervaardiging kostuums

Concertante

Nelly van de Velden

Vervaardiging kostuums

Wings of Wax

Hermien Hollander

Vervaardiging kostuums

ANIMA ANIMUS

Atelier Martine Douma

Assistent kostuumproductie

Eddie Grundy

Eerste kleder

Andrei Brejs

Inleidingen

Lin van Ellinckhuijsen

Mirjam Middelham

Totale voorstellingsduur

circa 2 uur en 10 minuten,
inclusief 2 pauzes

Kira Hilli, Joseph Massarelli, Arianna Maldini, Daniel Robert Silva, Yuanyuan Zhang en Jakob Feyferlik – *Concertante* (2022)

Jakob Feyferlik, Joseph Massarelli, Daniel Robert Silva, Floor Eimers en Edo Wijnen – *Concertante* (2022)

CONCERTANTE

ER BROEIT IETS, ER BORRELT IETS

Waar die éne uitdagende en inspirerende compositie bij sommige balletten onvindbaar is, liep Hans van Manen voor *Concertante* bijna als vanzelf tegen Frank Martins *Petite symphonie concertante* aan. Hij werd getroffen door de geweldige variëteit in de muziek, het dwingende karakter dat bepaalde keuzes onvermijdelijk maakt én het continu doorgevoerde ritme. “Zoals Balanchine al zei: ritme is de ‘vloer’ van de danskunst.”

Van Manen maakte *Concertante* voor acht junioren van Nederlands Dans Theater 2. Dat hij de dansers aan het begin van het ballet als het ware een voor een voorstelt, volgde, zegt Van Manen, logisch uit het langzame, prachtig gelijkmatige begindeel van de muziek. Aansluitend ontvouwt zich een choreografie van een tijdloze schoonheid waarin groepsdelen, trio's en duetten op een steeds weer verrassende, maar tegelijkertijd toch volstrekt logische wijze in elkaar overgaan.

Menselijke relaties vormen het overkoepelende thema in alle Van Manen-balletten, en tussen die mensen is, aldus de meesterchoreograaf, áltijd wat aan de hand. In het geval van *Concertante* gaat het daarbij om wat bij thrillers als ‘suspense’ wordt aangeduid: er broeit iets, er borrelt iets, en je kunt er niet precies je vinger opleggen. Van Manen: “Hoeveel mensen ook van elkaar houden: je weet nooit wat die ander denkt. Je probeert rekening te houden met de ander, maar voor je het weet is het je wéér niet gelukt.”

Dat gegeven ligt ook aan de basis van de twee geladen duetten die Van Manen in *Concertante* verwerkte. Ingegeven door de muziek wist Van Manen meteen dat die twee totaal anders moesten worden. En toch: hoe verschillend ook – de eerste strak, afgemeten; de tweede behoorlijk agressief – “in beide zit iets wat verraadt dat de zekerheid er van beide kanten niet is”. Dat komt ook door de muziek, die weliswaar romantisch lijkt, maar dat volgens hem niet is. “Niet dat de melodie exprés de verkeerde kant opgaat, maar er zit iets in waardoor het niet mogelijk is om überhaupt aan een happy end te denken.”

Astrid van Leeuwen

Arianna Maldini, Connor Walmsley, Erica Horwood, Joseph Massarelli, Olga Smirnova, Constantine Allen, Kira Hilli en Jan Spunda

- repetitie *Concertante* (2024)

HANS VAN MANEN

Choreografie

Hans van Manen (Nieuwer-Amstel, 1932) wordt internationaal erkend als een van de grootmeesters van het hedendaagse ballet. Inclusief zijn balletten voor televisie heeft hij meer dan honderdvijftig balletten gecreëerd, alle voorzien van zijn onmiskenbare signatuur. Helderheid in structuur, een geraffineerde eenvoud en een afkeer van onnodige decoratieve franje vormen de kernelementen van zijn uiterst muzikale choreografieën, waarin het altijd draait om menselijke relaties, maar zonder anekdotisch te worden.

Van Manen kreeg zijn eerste balletlessen eind jaren veertig van de vorige eeuw van Sonia Gaskell. Zij nam hem in 1951 op in haar groep Ballet Recital. Vervolgens danste Van Manen bij het Ballet van de Nederlandse Opera en Les Ballets de Paris van Roland Petit. In 1955 debuteerde hij als choreograaf met *Olé, Olé, la Margarita*. Al voor zijn derde creatie, *Feestgericht*, werd hij bekroond met de Staatsprijs voor Choreografie. Vanaf 1960 werkte Van Manen afwisselend bij de twee belangrijkste dansgezelschappen van Nederland: hij was gedurende tien jaar mede artistiek-directeur van het Nederlands Dans Theater en daarna achtereenvolgens huischoreograaf van Het Nationale Ballet (1973-1987) en Nederlands Dans Theater (1988-2003). Sinds 2005 is hij wederom als vaste choreograaf verbonden aan Het Nationale Ballet. Behalve door Het Nationale Ballet, Nederlands Dans Theater en Introdans – de drie Nederlandse 'hoeders' van het Van Manen-repertoire – worden

Van Manens choreografieën ook door ruim negentig buitenlandse gezelschappen uitgevoerd. Bij elke instudering van zijn balletten is hij nog altijd intensief betrokken; in de repetitiestudio voert hij de regie wat betreft de interpretatie van zijn werk en zet hij op onnavolgbare wijze de laatste puntjes op de 'i'.

Voor zijn afzonderlijke balletten en voor zijn grote betekenis voor de kunsten in het algemeen ontving Van Manen talloze belangrijke prijzen, waaronder de Erasmusprijs, de Prix Benois de la Danse Life Achievement Award, de Grand Prix à la Carrière, de VSCD Oeuvreprijs en de Duitse Musikpreis voor zijn geniale muzikaliteit. Tijdens het Hans van Manen Festival dat Het Nationale Ballet in 2007 rond zijn vijfenzeventigste verjaardag organiseerde, werd de meesterchoreograaf benoemd tot Commandeur in de Orde van de Nederlandse Leeuw. In 2017 volgde de benoeming tot Commandeur in de Franse Ordre des Arts et des Lettres en in 2018 ontving hij uit handen van koning Willem-Alexander de Eremedaille voor Kunst en Wetenschap van de Huisorde van Oranje, vanwege 'zijn enorme bijdrage aan de kunsten in Nederland en het ballet in het bijzonder'.

FRANK MARTIN

Muziek

Frank Martin (1890-1974) was een van de belangrijkste Zwitserse componisten van de twintigste eeuw. Aanvankelijk was hij een aanhanger van het neoclassicisme, maar in de jaren '30 ontwikkelde hij, onder invloed van de dodecafonie (twaalftoonstechniek), een persoonlijke, meer gedurfde stijl. Karakteristiek voor deze compositiestijl is een intense lyriek, waarvan de – vaak zeer uitgesproken en intense – melodische lijnen worden ondersteund door telkens wisselende bas-akkoorden.

Martin was tevens actief als docent. Zo was hij lange tijd verbonden aan het instituut van Émile Jaques-Dalcroze, gecentreerd rondom de euritmica, waarbij muziek wordt geleerd en beleefd vanuit beweging. Later kreeg Martin een aanstelling als docent aan het conservatorium van Genève. In 1946 verruilde hij Zwitserland voor Nederland, het geboorteland van zijn echtgenote. Hij vestigde zich in Amsterdam en vervolgens in Naarden, waar hij tot zijn dood zou blijven wonen. Gedurende zijn jaren in Nederland legde hij zich volledig toe op het componeren, met als enige uitzondering zijn aanstelling als docent compositie aan de Hochschule für Musik in Keulen tussen 1950 en 1957.

KESO DEKKER

Decor- en kostuumontwerp en beschildering kostuums

Vormgever, auteur en historicus Keso Dekker heeft talloze werken op het gebied van kunst, mode, design en dans op zijn naam staan. Hij ontwierp decors en kostuums voor ruim zeshonderd producties van dans- en balletgezelschappen wereldwijd. In Nederland werkte hij samen met onder meer Het Nationale Ballet, Nederlands Dans Theater, Scapino Ballet Rotterdam en Introdans.

Dekkers hechte band met Hans van Manen, met wie hij al sinds 1978 veelvuldig samenwerkt, speelt een centrale rol in zijn carrière. Daarnaast maakt hij sinds 2012 – toen hij alle balletten van het Nationale Balletprogramma *Present/s* vormgaf en voor het eerst met Alexei Ratmansky samenwerkte – ook regelmatig decor- en kostuumontwerpen voor deze van oorsprong Russische choreograaf.

Voor zijn ontwerpen ontving Dekker diverse prijzen. In 2002 ontving hij de Oeuvreprijs van het Fonds voor Beeldende Kunsten, Vormgeving en Bouwkunst en het jaar daarop de Prijs van de Nederlandse Dansdagen. In 2014 won hij de eerste Europese Taglioni Prijs in de categorie 'Best European Ballet Designer', voor zijn productie *Choreartium* voor het Bayerisches Staatsballett. Door de *Frankfurter Allgemeine Zeitung* werd Dekker uitgeroepen tot 'God van de Lycra'.

JOOP CABOORT
Lichtontwerp

Joop Caboort begon in 1965 als elektricien bij Nederlands Dans Theater. Slechts vijf jaar later kreeg hij de leiding over de technische afdeling, een positie die hij tot 1995 zou vervullen. Gedurende deze periode verzorgde hij de lichtontwerpen voor zo'n 350 choreografieën van choreografen als Hans van Manen, Jiří Kylián, Nacho Duato, Jennifer Muller, Louis Falco, Glen Tetley, Maurice Béjart en Nils Christie.

Als freelance lichtontwerper werkte Caboort bij gezelschappen als The Royal Ballet, Ballet de l'Opéra national de Paris, het Koninklijk Deens Ballet, het Joffrey Ballet en het Royal Winnipeg Ballet en was hij te gast bij operahuizen als The Royal Opera House, de Wiener Staatsoper en de Metropolitan Opera. Daarnaast ontwikkelde hij samen met Carel Birnie gespecialiseerde theatersystemen, toegespitst op dansproducties. In 1987 was Caboort verantwoordelijk voor het ontwerp en de installatie van de technische toneel- en lichtsystemen in het door Rem Koolhaas ontworpen Lucent Danstheater in Den Haag.

In 2008 werd hij benoemd tot Ridder in de Orde van Oranje Nassau, voor zijn bijzondere verdiensten voor de Nederlandse theaterwereld.

RYOKO KONDO
Piano

Ryoko Kondo (Kyoto, Japan) volgde haar piano-studie aan de Toho Gakuen School of Music in Tokio en aan het Utrechts Conservatorium, waar ze les kreeg van onder anderen Sumiko Nagaoka en Ton Hartsuiker. Ook studeerde ze bij Vitaly Margulis in het Duitse Freiburg, volgde ze vioollessen bij Victor Lieberman en Philip Hirschhorn, en lessen liedbegeleiding bij Udo Reinemann. In 1996 trad Kondo als pianist in dienst van Het Nationale Ballet. Ook geeft ze sindsdien regelmatig recitals in zowel Nederland en andere Europese landen als in Japan.

Kondo heeft diverse prijzen op haar naam staan. Zo won ze in 1990 de derde prijs op het Eduard Flipse Internationaal Pianoconcours in Rotterdam en datzelfde jaar een Vriendenkrans, een prijs die de Vereniging Vrienden van Het Concertgebouw tot 2008 jaarlijks toekende aan getalenteerde jonge musici.

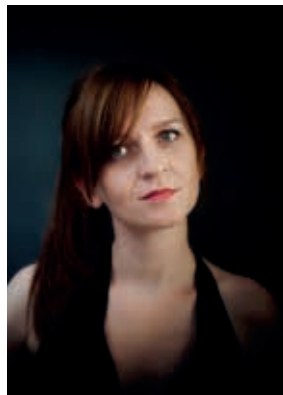

JET SPRENKELS

Harp

Jet Sprenkels studeerde harp aan het Sweelinck Conservatorium in Amsterdam bij Edward Witsenburg en behaalde hier haar diploma Uitvoerende Musicus. Sinds 1992 is ze harpist bij Het Balletorkest. Daarnaast is ze als vaste remplaçant (vervangend musicus) verbonden aan het Rotterdams Philharmonisch Orkest en speelt ze bij diverse Nederlandse en buitenlandse orkesten, waaronder het Orchestre national de Lyon en het Chamber Orchestra of Europe.

Sprenkels speelde bij diverse ensembles, zoals het Nederlands Blazers Ensemble en AskolSchönberg. Als solist speelde ze onder meer Händels *Harpconcert*, Lutoslawski's *Dubbelconcert voor hobo, harp en kamerorkest* en Debussy's *Danse sacrée et danse profane*.

GOSKA ISPHORDING

Klavəcimbel

Goska Ispording (Polen) is gespecialiseerd in moderne muziek op historische instrumenten. Als zodanig is ze actief als solist en kamermuzikant, werkt ze met ensembles, orkesten en componisten over de hele wereld en geeft ze colleges en masterclasses. Ze speelde de premières van meer dan honderd solo- en kamermuziekwerken die speciaal voor haar werden geschreven, waaronder vijf klavecimbelconcerten van Hanna Kulenty, Roderik de Man, Andrzej Kwieciński, Grażyna Pstrokońska-Nawratil en Evan Johnson.

Ispording heeft opgetreden in een groot aantal prestigieuze concertzalen en op diverse festivals. Als solist was ze onder meer te horen op het Huddersfield Contemporary Music Festival, de International Conference of Music (Barcelona), Gaida Festival (Vilnius), Transit (Leuven), Klangzeit Münster, Cutting Edge Festival (Londen), Progetto Musica (Rome), November Music (Den Bosch), de Warschauer Herbst en Musica Polonica Nova (Wrocław). Van 2011 tot 2015 was ze artistiek leider van de Prix Annelie de Man, een internationaal festival en competitie voor klavecimbelisten en componisten in Amsterdam.

Momenteel is Ispording lid van het Londense Riot Ensemble en is ze verbonden aan het Conservatorium van Amsterdam, waar ze moderne klavecimbeltechnieken doceert.

Connie Vowles en Chloë Réveillon – répétitie *Tenzij* (2024)

TENZIJ

'A DANCE OF LIFE'

Originaliteit, innovatie en risico's kenmerken de stijl van de Oekraïens-Nederlandse choreograaf Milena Sidorova. Ook in haar meest recente werk *Tenzij* verwerkt ze elementen die nieuw zijn voor zowel haarzelf als de dansers van Het Nationale Ballet. Sidorova: "Ik gebruik de klassieke ballettaal waar Het Nationale Ballet in excelleert, maar voeg ook elementen toe waar de dansers nog niet bekend mee zijn. Ze moeten daarom, naast fysiek, ook mentaal flexibel zijn en vertrouwen hebben in het proces. Wanneer je iets nieuws uitprobeert in de studio, lukt dit niet altijd meteen. Maar juist die eerste worsteling leidt uiteindelijk vaak tot het mooiste resultaat."

Sidorova omschrijft *Tenzij* zelf als een 'dance of life'. Het ballet schetst de levenspaden van twee vrouwen met een gedeeld verleden. Twee mannelijke partners symboliseren de keuzes die deze vrouwen tijdens hun leven hebben gemaakt en de consequenties daarvan – voor henzelf en voor de vriendschap die ze ooit hadden. Sidorova: "Wanneer je voor een nieuwe keuze staat, heb je altijd te maken met 'wat als...' en 'tenzij...'. Daarbij was het vooral 'tenzij' dat me intrigeerde, omdat wat daarna volgt altijd iets anders in de weg staat." *Tenzij* is Sidorova's eerste werk met een Nederlandse titel. "Het Nederlandse woord 'tenzij' heeft voor mij een net iets andere en diepere betekenis, met een iets negatievere connotatie dan het Engelse 'unless'. Daardoor past het beter bij het nostalgische gevoel dat ik met dit werk wil uitdragen."

Onverwachte twists

Nadat ze eerder al een muziekstuk van Caroline Shaw gebruikte voor *Bloom*, een choreografie die ze in 2023 voor de Junior Company maakte, koos Sidorova voor *Tenzij* opnieuw een werk van de Amerikaanse componist. "De manier waarop Caroline Shaw componeert, is hoe ik wil choreograferen. Haar muziek zit vol onverwachte twists en laat je als luisteraar echt iets voelen. Met mijn choreografie hoop ik mensen op eenzelfde manier te verrassen en te raken."

Milena Sidorova, Connie Vowles en Jessica Xuan – repetitie *Tenzij* (2024)

MILENA SIDOROVA

Choreografie

Milena Sidorova (geboren in Oekraïne, inmiddels Nederlandse nationaliteit) danste van 2005 tot en met 2022 bij Het Nationale Ballet, vanaf 2013 in de rang van grand sujet. Al op dertienjarige leeftijd creëerde ze de hitsolo *The Spider*, die over de hele wereld is uitgevoerd en meer dan 15 miljoen views behaalde op YouTube.

Inmiddels heeft Sidorova meer dan 25 choreografieën op haar naam staan. Sinds 2007 creëerde ze bijna jaarlijks opvallende werken voor *New Moves*, de choreografieënworkshop van Het Nationale Ballet, en voor de Junior Company van het gezelschap maakte ze in 2017 *Withdrawn*. Ze kreeg veel internationale lof voor haar choreografieën *SAND* en *A.I.* die in 2018 te zien waren op Lowlands en een jaar later – na geselecteerd te zijn voor de International Draft Works – in het Royal Opera House in Londen. In 2019 werd Sidorova uitgenodigd voor een prestigieuze fellowship in New York en verzorgde ze in opdracht van De Nationale Opera de choreografie voor de prijswinnende jeugdproductie *Kriebel*.

Tijdens de eerste coronalockdown in Nederland, in 2020, creëerde Sidorova via Zoom, samen met dansers van Het Nationale Ballet, *Hold On*, op het gelijknamige nummer van de Nederlandse band DI-RECT. De video van de choreografie is

op YouTube inmiddels al meer dan 112.000 keer bekeken. Ook maakte ze in 2020 *Reset*, voor het Nationale Ballet-programma *Dancing Apart Together*. In de zomer van 2020 was Sidorova als adviseur betrokken bij *DUNE*, de grote Hollywoodfilm die in 2021 in Nederland werd uitgebracht.

Met ingang van 2021 is Sidorova benoemd tot Young Creative Associate van Het Nationale Ballet. In deze functie maakte ze tot nu toe de dansfilm *Rose*, als onderdeel van het programma *Young Creatives*, en de choreografie *Bloom* voor de Junior Company-tournee *Shooting Stars* die in mei 2022 plaatsvond. Tijdens het programma *Shadows*, waarmee Het Nationale Ballet seizoen 2022–2023 opende, ging haar *Regnum* in première.

CAROLINE SHAW

Muziek

Caroline Shaw beweegt zich als muzikant tussen verschillende rollen, genres en media, om zo geluidswerelden te creëren die nog niet eerder zijn gehoord, maar wel altijd hebben bestaan. In 2013 ontving Shaw een Pulitzer Prize in de categorie Muziek. Ook won ze verschillende Grammy Awards en heeft ze een eredoctoraat van Yale University en een Thomas J. Watson Fellowship op haar naam staan.

Shaw gaat regelmatig samenwerkingen aan met andere makers en artiesten, zoals Rosalía, Renée Fleming en Yo Yo Ma, en vervult daarbij afwisselend de rol van producent, componist, violist en vocalist. Als componist schreef ze de afgelopen tien jaar meer dan honderd werken. Daarnaast leverde ze als vocalist en componist een bijdrage aan diverse films en tv-series, waaronder *Fleishman is in Trouble*, *Bombshell*, *Yellowjackets*, *Maid*, *Dark* en *Homecoming: A Film by Beyoncé*.

FRANÇOIS-NOËL CHERPIN

Kostuumontwerp

Fransman François-Noël Cherpin is een in Amsterdam gevestigde kostuumontwerper, wiens fantasierijke ontwerpen zowel in Nederland als internationaal lovende kritieken krijgen. Cherpin was van 1988 tot 1997 als danser aan Het Nationale Ballet verbonden en ontwierp al tijdens zijn danscarrière zijn eerste kostuums, voor het eerst voor Ted Brandsens *Motel Dances* in 1990. Sindsdien is Cherpin de vaste kostuumontwerper van Brandsen.

Na zijn danscarrière volgde Cherpin een studie modeontwerp, die hij in 2002 afrondde met een opleiding aan de École de la Chambre Syndicale de la Haute Couture in Parijs. Cherpin heeft inmiddels een groot aantal producties van Het Nationale Ballet op zijn naam staan, waaronder *Carmen*, *Who Cares?*, *Paquita*, *Ballet Imperial* en de avondvullende producties *Coppelia* en *Mata Hari*.

Verder werkt hij als ontwerper voor verschillende internationale balletgezelschappen. Zo ontwierp hij in 2023 de kostuums voor de nieuwe productie van *Cinderella* van choreograaf Raimondo Rebeck voor het Astana Opera Ballet in Kazachstan en de kostuums voor Ted Brandsens *Eroica Variations*, een nieuw werk voor het Poolse Nationale Ballet.

WIJNAND VAN DER HORST

Lichtontwerp

Wijnand van der Horst (1971) werkt als lichtontwerper binnen disciplines als dans, opera, toneel, muziektheater en architectuur. Ook verzorgt hij lichtontwerpen voor musea en maakt hij zelf lichtkunst.

Van der Horst begon zijn carrière als freelance lichttechnicus en ontwikkelde zich vervolgens – mede door intensieve samenwerkingen met diverse (buitenlandse) lichtontwerpers, regisseurs en choreografen bij onder meer De Nationale Opera en Het Nationale Ballet – ook als ontwerper.

Hij volgde een tweejarig coachingstraject bij het Instituut Lichtontwerpen van lichtontwerper Henk van der Geest, om zijn ontwerpen inhoudelijk te kunnen verdiepen en zo zijn werkveld verder te verbreden. Sindsdien heeft Van der Horst lichtontwerpen verzorgd voor diverse opera-, ballet-, en toneelproducties, evenementen en tentoonstellingen. Tot zijn opdrachtgevers behoren onder andere Centraal Museum Utrecht, O. Festival (Operadagen Rotterdam), Het Nationale Ballet en De Nationale Opera.

Leo Hepler, Jessica Xuan, Connie Vowles en Koyo Yamamoto - repetitie *Tenzij* (2024)

Kira Hilli en Semyon Velichko – repetitie *Wings of Wax* (2024)

WINGS OF WAX

'IN DONKERHEID SCHUILT MISSCHIEN WEL DE GROOTSTE SCHOONHEID'

Interview met choreograaf Jiří Kylián

In *Dancing Dutch* danst Het Nationale Ballet voor het eerst een ballet van Jiří Kylián, de van oorsprong Tsjechische meesterchoreograaf die met zijn werk ruim dertig jaar lang het gezicht van Nederlands Dans Theater bepaalde. *Wings of Wax* is een van de internationaal meest gevraagde werken uit Kyliáns oeuvre en wordt door critici geprezen om zijn complexiteit en inventiviteit: '*It is captivating from start to finish*'.

Dat het er ooit van zou komen, stond al in de sterren, zegt Jiří Kylián gekscherend. "Jaren geleden danste Nederlands Dans Theater *Wings of Wax* in Het Muziektheater (nu Nationale Opera & Ballet). Ik keek toe vanuit de coulissen, net als enkele dansers van Het Nationale Ballet, en toen hoorde ik een van hen zeggen: 'Eigenlijk zouden wij dit werk moeten dansen'."

Nu is het dan zover, tot grote blijdschap van Kylián: "In mijn tijd als artistiek directeur van Nederlands Dans Theater kon dit niet. Het was, vond ik, belangrijk dat de twee grootste gezelschappen van Nederland hun eigen identiteit hadden. Maar nu Nederlands Dans Theater onder Emily Molnar een nieuwe koers vaart, valt dat bezwaar weg. Wie weet is *Wings of Wax* wel een eerste stap naar een intensievere samenwerking tussen Het Nationale Ballet en mij."

Ontstijgen aan de dagelijkse monotonie

Kylián creëerde *Wings of Wax* in 1997 voor acht dansers van NDT 1, op een verrassende muziekcollage, variërend van barok tot Philip Glass, met een van Bachs *Goldberg Variaties* als indrukwekkend slotdeel. Vertrekpunt voor het ballet was het besef dat klassiek getrainde dansers voortdurend de zwaartekracht trotseren. "Ze springen en draaien, de mannen liften danseressen boven hun hoofd, de vrouwen balanceren op spitzen. Voor een leek wellicht onzinnig en iets wat buiten alle realiteit staat, maar voor de dansers – en voor wie hen bewondert – een manier om aan de dagelijkse monotonie te ontstijgen."

In spirituele zin kun je, zegt Kylián, zelfs zeggen dat we allemaal constant in gevecht met de zwaartekracht zijn. “We proberen weg te blijven van de zware gedachten die ons naar beneden trekken. Alles wat boven, in de hemel is, associëren we met licht en positiviteit, alles wat onderaards is lijkt gerelateerd aan hel en verdoemenis. In feite is dat natuurlijk onzin, maar die eeuwige zoektocht naar het hogere, naar het licht zit nu eenmaal in ons ingebakken. En, zoals de Tsjechische filosoof, theoloog en pedagoog – en goede vriend van Rembrandt – Jan Amos Comenius het zo prachtig verwoordde: ‘Het licht wijkt nooit voor het donker, maar het donker wijkt altijd voor het licht!’”

Betoverend spel van verschijnen en verdwijnen

Maar wat als je dat idee van hemel en hel, van licht en duisternis nu eens omkeert? Die vraag bracht Kylián op het idee voor het prachtige decorbeeld van een op zijn kop hangende boom (gerealiseerd in samenwerking met ontwerper Michael Simon), waaronder of waarboven – afhankelijk van hoe je het bekijkt – de dansers in een betoverend spel van verschijnen en verdwijnen als het ware rondvliegen. “Want wat is boven en wat is onder? Het zijn”, zegt Kylián, “de wortels van de boom die het werk doen. Zonder wortels groeien er geen takken, blaadjes en bloesem. Het binnenste, dat wat je níét ziet, is in feite dus belangrijker dan wat je wel ziet, ofwel: in donkerheid schuilt misschien wel de grootste schoonheid.”

Ook hierin ziet Kylián een relatie met het dansersvak: “Als danser moet je in staat zijn om je binnenste, met al zijn donkerte, op het toneel te tonen; anders heeft dat wat je doet geen zin. In die zin is een danser in feite een gevangene van zijn eigen lichaam, met een sterke wil om uit te breken en zichzelf als een ‘kunstwerk’ tentoon te stellen.”

Icarus' wassen vleugels

Met de titel van zijn choreografie, *Wings of Wax*, verwijst Kylián naar de beroemde mythe van Icarus, die met zijn vader Daedalus gevangen zit in het beruchte ‘Laborintus’. Om te ontsnappen bouwt Daedalus op een houten raamwerk grote vleugels van vogelveren, die hij vastzet met bijenwas. Hij waarschuwt Icarus om niet te dicht bij de zon te komen, maar in zijn enthousiasme wordt Icarus roekeloos en vliegt te hoog, waardoor de was smelt en hij in zee stort. “Een metafoor”, volgens Kylián, “voor de grenzeloze ambitie van de mens, die steeds maar nóg hoger wil reiken, nóg meer wil bereiken.”

Ook Pieter Bruegel de Oude liet zich door deze Griekse mythe inspireren voor zijn schilderij *Landschap met de val van Icarus*, uit 1558. Kylián: “Wat ik zo prachtig en poëtisch aan dat werk vindt, is dat ook Bruegel alles omdraait. Vrijwel iedereen kent het onthutsende verhaal van Icarus, maar op Bruegels schilderij is het slechts een detail (je ziet nog net Icarus’ spartelende been uit het water steken – red.). Op de voorgrond zie je een boer die met zijn paard een stukje land aan het omploegen is. Alsof Bruegel zeggen wil: ‘Dat mijn gezin

Kira Hilli en Semyon Velichko – repetitie *Wings of Wax* (2024)

Elisabeth Tonev – répétitie *Wings of Wax* (2024)

vandaag te eten heeft, is veel belangrijker dan die hele mythe'. Ofwel: ondanks al het lijden gaat het dagelijks leven gewoon door."

Geen seconde te vroeg, maar ook geen tel te laat

In technisch opzicht zal *Wings of Wax* geen problemen opleveren voor de, aldus Kylián, 'fantastische dansers' van Het Nationale Ballet. "*Wings of Wax* is een van de choreografieën waarbij ik mij sterk op de klassieke ballettechniek heb gebaseerd, dus het is zeer toegankelijk voor hen. Maar let wel: uiteindelijk draait het natuurlijk niet om die gestrekte voet of om die hoge sprong. Het gaat erom dat de dansers bezitnemen van het stuk, dat ze er hun eigen persoonlijkheid in tot uitdrukking weten te brengen, waardoor je straks acht unieke individuen op het toneel ziet." Tegelijkertijd vraagt het ballet om uiterste muzikaliteit. "Dat luistert heel nauw. Je mag geen seconde te vroeg zijn, maar ook geen tel te laat. Wel bijna te laat, maar nét niet. Zoals bij jazzmuziek: exact *in the groove*."

Een ander mens

Voor hemzelf is het opnieuw instuderen van *Wings of Wax*, zegt Kylián, net zo'n groot avontuur als voor de dansers. "Ook omdat Het Nationale Ballet een klassiek gezelschap is, met heel andere dansers dan Nederlands Dans Theater. Als choreograaf ontdek je je werk daardoor op een nieuwe manier. Je moet analyseren waarom je ooit bepaalde keuzes hebt gemaakt en dat is vaak ongelooflijk interessant. Daarbij: toen ik *Wings of Wax* creëerde was ik 50 jaar, nu ben ik 77. Ik was destijds een ander mens, en dus versta en zie ik mijn werk nu ook in een totaal ander licht."

Astrid van Leeuwen

Michael Simon over het decor- en lichtontwerp voor *Wings of Wax*

(ON)NATUURLIJK ONDERSTEBOVEN

Stuttgart, New York, Den Haag, Tokio. Geen willekeurige topografische opsomming, maar een opeenvolging van steden die onvermijdelijk leidde tot de omgekeerd hangende boom in Jiří Kylián's *Wings of Wax*. Decor- en lichtontwerper Michael Simon: "Het is een symbool voor de natuur – bedacht in een stad waar die nauwelijks te vinden was. Maar dan ondersteboven. Gek hè?"

Te beginnen in Stuttgart. Hier volgde Simon zijn studie decorontwerp (bij Jürgen Rose, ontwerper voor choreograaf John Cranko), maar ook was dit de stad waar Jiří Kylián zijn carrière als choreograaf begon en waar William Forsythe op dat moment huischoreograaf was van Stuttgarter Ballett. Simon: "Ik ontmoette Forsythe echter in New York, toen ik daar – nog tijdens mijn studie – een half jaar aan diverse voorstellingen werkte. Hij zag een van die producties en vroeg me of ik wilde samenwerken voor een stuk van Nederlands Dans Theater. Dat werd een succes en daardoor kreeg ook Kylián mijn werk te zien. Mijn eerste samenwerking met hem was voor de productie waarmee NDT het Haagse Lucent Danstheater (waar nu Amare staat – red.) opende, in 1987. Wel grappig trouwens, ook het decor voor de openingsproductie van Pierre Audi als

directeur bij De Nationale Opera heb ik ontworpen."

Zonder meubels

Maar terug naar de dans. "Ja, want hoewel ik ook veel met opera heb gedaan, stonden juist dansproducties in mijn visuele ontwikkeling centraal. Zeker voor choreografen als Kylián en Forsythe geldt dat ze geen *Giselle* proberen te verbeelden of een ander gekerd verhaal willen vertellen, waardoor er voor mij juist ruimte is om open vragen te stellen. Wat zou je mooi vinden? Wat zou je graag willen zien? Dat biedt mogelijkheden voor vrije ontwerpen, met een vrije creatieve interpretatie én inspiratie. Inspiratie vind ik sowieso vaak in de dansers, die altijd op zoek zijn naar de verhouding van hun lichaam tot de muziek, de ruimte en elkaar. Al vanaf het begin van mijn carrière vond ik het daarom belangrijk dat het decor en licht zich vredig mengen in die verhouding. In een traditioneel toneelontwerp definieer je gewoon een ruimte waarbinnen iets gebeurt; dit soort dans vraagt echter om iets anders. Ik wil geen kamer met meubels, maar een ruimte waarin een relatie bestaat tussen bewegingen, melodieën en mijn objecten."

Het Oude... Japan?

Ook voor *Wings of Wax* was dat het uitgangspunt – ervan uitgaand dat er in de

Stefan Žeromski en Aurélie Cayla (NDT1) – *Wings of Wax* (2006)

Jan Spunda en Nina Tonoli – repetitie *Wings of Wax* (2024)

gemiddelde woonkamer geen omgekeerde boom hangt. De eerste ingeving voor het ontwerp bij dit ballet, geïnspireerd door de mythe over Icarus, popte echter op in een heel andere omgeving dan in het Oude Griekenland: "In 1993 waren Kylián en ik met NDT op tournee in Japan, onder andere in Tokio. Tegenwoordig heb je wel meer steden die zo volgepropt zijn, maar toen was ik overdonderd door hóé weinig natuur er in die immense stad te vinden was. Geen groen, alleen grijs: het was een en al snelweg, gebouwen en stoplichten. Als reactie kwam direct een boom in mijn gedachten; als deze buiten niet te vinden was, dan moesten we 'm misschien maar het theater in brengen. Deze gedachtespinsels hebben we eerst tot uiting gebracht in *Perfect Conception* voor The Tokyo Ballet, maar in 1997 hebben we een dergelijk boomontwerp laten terugkomen voor *Wings of Wax*."

Fatale overmoed

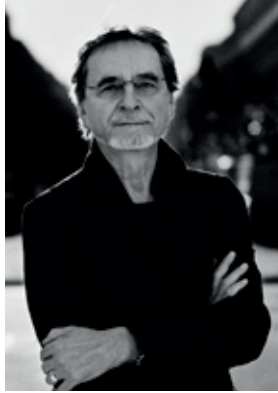
Nu zijn er tegenwoordig al heel wat meer bomen te vinden in Tokio. Toch is het bijzonder dat het ontwerp uit 1997 vandaag de dag juist aan zeggingskracht heeft gewonnen. "Het onderwerp 'natuur' is in die meer dan twintig jaar eigenlijk nog veel meer gaan spelen. De boom stelde toen al de vraag hoe mens en natuur zich eigenlijk tot elkaar verhouden; net zoals in de mythe waar *Wings of Wax* zijn naam aan ontleent. Daedalus dacht tegen de natuur – de zwaartekracht – in te kunnen gaan

door vleugels te maken, maar die poging wordt zijn zoon fataal. Het is een typisch menselijke eigenschap om te denken zoals Daedalus en Icarus, om te denken dat we alles kunnen manipuleren – net zoals ik, een westerse ontwerper die in een natuurloos Tokio zomaar dacht een boom in een theater te kunnen planten. Dat we in *Wings of Wax* uiteindelijk een (weliswaar neppe) boom naar binnen hebben gebracht en ook nog op zijn kop hebben gehangen, was en is dus nog steeds een perfect voorbeeld van hoe wij als mensen denken de natuur te beheersen, en stelt die mens-natuurverhouding nog maar eens op scherp."

Time's up

Ook cirkelt er tijdens *Wings of Wax* een witte spot om de boom, die echter niet dit object verlicht maar juist de vloer. "Als student ontdekte ik dat je decors niet alleen kunt maken met materialen – die duur zijn, en daar had ik helemaal geen geld voor – maar ook met simpele lampen. Die hoeven hun licht niet te schijnen op voorwerpen die je óók neer moet zetten, maar kunnen op zichzelf een ruimte invullen. Daarnaast geeft deze cirkelende lamp het verstrijken van de tijd weer; ook onze tijd om de natuur te redden verstrijkt. Zelfs na zoveel jaar is dit ontwerp dus nog een *sign of the times*. Al ben ik blij dat het nu te zien is in een stad die een heel stuk groener is."

Lune Visser

JIŘÍ KYLIÁN

Choreografie

Jiří Kylián (Tsjechoslowakije, 1947) begon zijn dansopleiding aan de School van het Nationale Ballet van Tsjechoslowakije in Praag en vervolgde zijn studie aan het Conservatorium van Praag en de Royal Ballet School in Londen. Hierna danste hij bij het Stuttgarter Ballett, waar hij later ook zijn debuut als choreograaf maakte. Na drie balletten voor Nederlands Dans Theater (NDT) te hebben gemaakt, werd hij in 1975 artistiek directeur van het gezelschap. In 1978 brak hij internationaal door met *Sinfonietta*. Datzelfde jaar richtte hij samen met Carel Birnie NDT 2 op, als kweekvijver voor jonge dansers. In 1991 initieerde hij NDT 3, voor dansers boven de veertig. Na een buitengewone staat van dienst droeg Kylián in 1999 de artistieke leiding van NDT over aan Marian Sarstädt. Wel bleef hij tot december 2009 als huischoreograaf aan het gezelschap verbonden.

Kylián heeft in totaal bijna honderd werken gecreëerd, die over de hele wereld worden uitgevoerd. Behalve voor NDT maakte hij choreografieën voor onder andere het Stuttgarter Ballett, Ballet de l'Opéra national de Paris, Bayerisches Staatsballett, de Zweedse televisie en The Tokyo Ballet. Hij werkte hierbij samen met een groot aantal creatie-makers van internationale allure.

Daarnaast maakte Kylián diverse films, zoals *Car-Men* (2006, met regisseur Boris Paval Conen), *Between Entrance & Exit* (2013, met Conen en NTR), die werd genomineerd voor een Gouden

Kalf, en de dans/filmproductie *East Shadow* (2013). Met regisseur Jan Maliř maakte hij *Schwarzfahrer* (2014) en *Scalamare* (2017).

Kylián ontving diverse internationale prijzen en onderscheidingen. In Nederland werd hij benoemd tot Officier in de Orde van Oranje en ontving hij de Eremedaille voor Kunst en Wetenschap van de Huisorde van Oranje en een gouden penning als ereburger van Den Haag. Verder ontving hij een *Lifetime Achievement Award* van het Tsjechische Ministerie van Cultuur en een eremedaille van de president van Tsjechië en werd hij benoemd tot commandeur in de Franse Ordre national de la Légion d'honneur. Ook ontving Kylián een eredoctoraat van de Juilliard School in New York, drie Nijinsky Awards (voor beste choreograaf, gezelschap en werk), de Prix Benois de la Danse en de Positano Premia La Danza Léonide Massine.

In 2019 werd Kylián ingehuldigd als lid van de Académie des Beaux Arts in Parijs en stelde de Académie bovendien een speciale zetel voor dans in. In 2021 ontving Kylián in Praag de Gratias Agit Award voor de wijze waarop hij de belangen van de Tsjechische cultuur, erfgoed en taal behartigt.

MICHAEL SIMON

Decor- en lichtontwerp

Michael Simon (1958) studeerde decorontwerp in Stuttgart van 1978 tot 1981. In 1982 begon hij zijn samenwerking met choreograaf William Forsythe. Simon verzorgde onder andere de ontwerpen voor *Gänge*, *LDC*, *Isabel's Dance*, *Impressing the Czar* en *Limb's Theorem* voor Forsythes Ballett Frankfurt.

Simons artistieke relatie met Jiří Kylián begon in 1987 met *Sint Joris* voor Nederlands Dans Theater. Daarna volgden onder meer *Kaguyahime*, *Stepping Stones*, *Whereabouts Unknown*, *Tiger Lily*, *Perfect Conception*, *Wings of Wax*, *Arcimbol-do*, *Indigo Rose* en *One of a Kind* voor NDT, *Doux Mensonges* voor het Ballet de l'Opéra national de Paris en *Zugvögel* voor het Bayerisches Staatsballett. Ook werkte hij sinds 2008 meermaals met de Chinese choreograaf Fei Bo. Daarnaast ontwerpt Simon voor operaproducties. Zo werkte hij van 1990 tot 2011 veelvuldig samen met regisseur Pierre Audi voor diens producties in Amsterdam. Sinds 2008 is hij hoofd van het toneelontwerp-programma aan de Zürcher Hochschule der Künste in Zwitserland.

Behalve als ontwerper is Simon ook werkzaam als regisseur. Hij maakte in 1994 zijn debuut met *Black Rider* en regisseerde sindsdien diverse theaterprojecten en operaproducties.

JOKE VISSER

Kostuumontwerp

Na tien jaar als freelance ontwerper bij onder andere Het Nationale Ballet, Nederlands Dans Theater en De Nationale Opera, kwam Joke Visser in 1987 in dienst van Nederlands Dans Theater. Twee jaar later werd ze benoemd tot hoofd van het kostuumatelier van NDT. Sindsdien is Visser betrokken bij het ontwerp en de totstandkoming van de kostuums voor bijna alle werken van Jiří Kylián voor NDT 1, 2 en 3, waaronder *Bella Figura* (1995), *Wings of Wax* (1997), *A Way A Lone* (1998), *One of a Kind* (1998), *Indigo Rose* (1998), *Half Past* (1999), *Arcimbol-do* 2000 (2000), *Click-Pause-Silence* (2001), *Birth-Day* (2001), *27'52"* (2002), *Claude Pascal* (2002), *When Time takes Time* (2002), *Far too Close* (2003), *Last Touch* (2003), *Sleepless* (2004), *Toss of a Dice* (2005), *Chapeau* (2005), *Tar and Feathers* (2006), *Vanishing Twin* (2008), *Gods and Dogs* (2008) en *Mémoires d'oubliettes* (2009). Ook ontwierp ze de kostuums voor Kyliáns *Doux Mensonges* (1999) voor het Ballet de l'Opéra national de Paris.

Daarnaast werkt Visser samen met diverse andere choreografen en is ze verantwoordelijk voor de supervisie van de kostuums bij uitvoeringen van Kyliáns werken door gezelschappen over de hele wereld.

JOOST BIEGELAAR

Technische supervisie

Joost Biegelaar (1970) studeerde toneelmanagement aan de Royal Scottish Academy of Music and Drama in Glasgow. In 1992 kwam hij in dienst van Nederlands Dans Theater 1, onder leiding van Jiří Kylián, waar hij als lid van het toneelmanagementteam meewerkte aan producties en over de hele wereld toerde. Na tien jaar bij NDT 1 maakte Biegelaar de overstap naar het Lucent Danstheater in Den Haag, waar hij vijf jaar lang de positie van technisch directeur vervulde.

Momenteel is Biegelaar werkzaam als freelance lichtontwerper. Ook werkt hij regelmatig met Kylián Productions, waarbij hij verantwoordelijk is voor de technische supervisie van uitvoeringen van Kyliáns werken door balletgezelschappen overal ter wereld.

ELKE SCHEPERS

Instudering

Elke Schepers (1965) studeerde aan de Scapino Danscademie in Amsterdam bij onder meer Anne Marie Tannenbaum, Ivan Kramar en Benjamin Harkarvy. Ze begon haar danscarrière in 1985 bij Nederlands Dans Theater 2 en won datzelfde jaar de Aanmoedigingsprijs van Dansersfonds '79 van Alexandra Radius en Han Ebbelaar.

In 1987 stroomde Schepers door naar Nederlands Dans Theater 1, waar ze al snel een van de muzen van artistiek leider Jiří Kylián werd. In haar zestien jaar bij het gezelschap werkte ze, behalve met Kylián, met beroemde choreografen als Hans van Manen, William Forsythe, Ohad Naharin, Mats Ek en Johan Inger. In 1997 won ze de Zilveren Theaterdansprijs voor haar vertolking van de hoofdrol in *A Sort Of* van Mats Ek.

Vandaag de dag studeert Schepers werken van Jiří Kylián in bij gezelschappen over de hele wereld. Ook werkt ze als yogadocent en doet ze mee aan kleinschalige dansprojecten.

STEFAN ŽEROMSKI

Instudering

Stefan Žeromski (1966) volgde zijn professionele balletopleiding aan de school van het Poznań Opera Ballet in Polen. Na zijn afstuderen trad hij toe tot het balletgezelschap van Teatr Wielki Opera Narodowa in Warschau, waar hij een jaar later werd gepromoveerd tot solist. Datzelfde jaar ontving hij de Leon Wójcikowski Prijs voor beste jonge danser. Vervolgens maakte Žeromski de overstap naar het Opernballett der Deutschen Oper Berlin. Hij danste hier in de rang van solist en werkte er met choreografen als Roland Petit, Maurice Béjart en Lucinda Childs.

Na zijn tijd in Berlijn trad Žeromski als eerste solist toe tot Nederlands Dans Theater 1, waar hij meedanste in premièrewerken van leidende choreografen als Jiří Kylián, choreografenduo Paul Lightfoot en Sol León, Mats Ek, William Forsythe, Johan Inger en Ohad Naharin. Ook was Žeromski te zien in diverse televisieregistraties van uitvoeringen van NDT en maakte hij werken voor de jaarlijkse choreografieworkshop van het gezelschap.

Momenteel geeft Žeromski les op het Koninklijk Conservatorium Den Haag en studeert hij werken van Jiří Kylián en Paul Lightfoot en Sol León in bij balletgezelschappen over de hele wereld.

Jessica Xuan en Victor Caixeta – repetitie *Wings of Wax* (2024)

Timothy van Poucke – repetitie *ANIMA ANIMUS* (2024)

ANIMA ANIMUS

TUSSEN EXTREMEN EN TEGENGESTELDEN

De Britse choreograaf David Dawson creëerde *ANIMA ANIMUS* in 2018 voor het San Francisco Ballet. Het werk oogstte onmiddellijk veel succes en is sindsdien uitgevoerd in Londen, New York en Washington DC. Ook staat het inmiddels op het repertoire van The National Ballet of Canada en het Balletto del Teatro alla Scala in Milaan.

In *ANIMA ANIMUS* gaat Dawson vanuit zijn heel eigen, hedendaagse interpretatie van de klassieke ballettechniek in op Carl Gustav Jung's idee van 'anima' (het onbewuste vrouwelijke aspect van de mannelijke psyche) en 'animus' (het onbewuste mannelijke aspect van de vrouwelijke psyche). Geïnspireerd door dit concept – dat in Dawsons ballet echter ook wordt doorbroken – worden de fluïde ruimten tussen extremen en tegengestelden verkend: tussen technische virtuositeit en lyrische poëzie, tussen menselijkheid en architectuur, tussen vorm en emotie. Op Ezio Bosso's *Vioolconcert nr. 1* – een muziekstuk dat op zijn beurt vol contrasten zit – laat Dawson de dansers over het toneel razen en laat daarbij zowel de eenheid van de groep als de kracht van het individu zien. Hij stuurt zijn dansers als het ware de lucht in, maar verwacht evengoed van hen dat ze gegrond blijven: terwijl ze zweven en glijden door de complexe bewegingen die hen zo onthecht als engelen laten lijken, moeten ze tegelij-

kertijd beschikken over een gewicht, vorm en substantie die verder rijken dan de lichte, verheven esthetiek van het klassieke ballet.

David Dawson: “Het maken van *ANIMA ANIMUS* werd voor mij een kans om terug te keren naar mijn eigen abstracte manier van werken, weg van het narratieve werk dat ik in de jaren daarvoor had gemaakt. Het werd een kans om opnieuw te kijken naar pure dans als doel op zich en te onderzoeken op welke manier ik de klassieke vorm vooruit zou kunnen brengen. In *ANIMA ANIMUS* kijken we naar het idee van tegenstelling; we kijken naar wat er tussen de extremen ligt en proberen te ontdekken hoeveel we kunnen delen, waar we hetzelfde kunnen zijn en waar verschillend.”

“Ezio Bosso's *Vioolconcert nr. 1* of 'Esoconcerto' is een compositie die tegelijkertijd naar het verleden en de toekomst kijkt. Er zijn momenten waarop ik ernaar luister en me getroost voel door dat wat ik denk te weten, maar dan verrast de muziek me plotseling en wordt zij heel onconventioneel. Dat heeft me gestimuleerd om iets prachtigs te creëren, maar wel met een scherp randje. Het is een snelle en dynamische creatie geworden, op haar eigen manier heel grafisch en tegelijkertijd heel open – met een fysiek-emotionele virtuositeit die het tot een menselijk geheel maakt.”

Riho Sakamoto - repetitie *ANIMA ANIMUS* (2024)

DAVID DAWSON

Choreografie

De Brit David Dawson (Londen, 1972) is een van de meest toonaangevende balletchoreografen van dit moment. Zijn creaties werpen een nieuw licht op de klassieke ballettechniek en zijn oeuvre wordt wereldwijd, door critici en publiek, geprezen. Dawson danste van 1995 tot 2000 bij Het Nationale Ballet en was er van 2004 tot 2006 huischoreograaf. Sinds 2015 is hij als Associate Artist opnieuw verbonden aan het gezelschap. Dezelfde functie bekleedt hij sinds 2020 ook bij het Semperoper Ballett in Dresden. Al eerder, van 2007 tot 2012, was hij huischoreograaf bij dit gezelschap, alsook bij Ballet Vlaanderen in Antwerpen.

Dawsons choreografieën worden in meer dan 25 landen gedanst en staan op het repertoire van topgezelschappen in Europa, Amerika, Azië en Oceanië, waaronder The Royal Ballet en English National Ballet in Londen, Staatsballett Berlin, Wiener Staatsballett, Teatro alla Scala in Milaan, San Francisco Ballet, The National Ballet of Canada en het Nationale Ballet van Japan. Dawson was bovendien de eerste Britse choreograaf die een werk creëerde voor het legendarische Marijinski Ballet in Sint-Petersburg: *Reverence*, waarvoor hij de Golden Mask Award (de hoogste Russische theaterprijs) kreeg.

In 2000 maakte Dawson zijn eerste grootschalige choreografie voor Het Nationale Ballet: *A Million Kisses to My Skin*. Daarna volgde een groot aantal werken voor het gezelschap, vaak met belang-

rijke nominaties en prijzen tot gevolg. Zo werd hij voor *The Grey Area* (2002) genomineerd voor de Britse Critics' Circle National Dance Award en sleepte hij voor *00:00* (2004) en *Overture* (2013) nominaties in de wacht voor de Zwaan voor Meest Indrukwekkende Dansproductie. Voor *The Gentle Chapters* (2006) ontving Dawson zowel de Benois de la Danse Award als de Choo San Goh Award.

Recente creaties van Dawson bij Het Nationale Ballet zijn het avondvullende *Tristan + Isolde* (2018) en *Requiem* (2019), en *Legacy Variations* (2022). In het Holland Festival 2021 beleefde Dawsons *The Four Seasons*, waarvoor hij genomineerd was voor de Saxon Dance Prize, zijn Nederlandse première en ging zijn werk *METAMORPHOSIS* online in wereldpremière. In 2010 werd Dawson voorts genomineerd voor de Britse Critics' Circle National Dance Award en de Benois de la Danse Award voor zijn herbewerking van *Faun(e)* voor het English National Ballet. Tot de avondvullende werken die hij creëerde, behoren naast *Tristan + Isolde* ook eigentijdse interpretaties van *Het Zwanenmeer* (Scottish Ballet) en *Giselle* (Semperoper Ballett). Dawson was onder meer jurylid bij de Benois de la Danse in Moskou en het Dance Open International Ballet Festival in Sint-Petersburg. In 2019 kreeg hij de erefunctie van 'artistic patron' bij het Junior Ballet van Antwerpen en die van 'choreographer laureate' bij de European School of Ballet in Amsterdam.

EZIO BOSSO

Muziek

Ezio Bosso (1971-2020) was een Italiaanse dirigent, componist, pianist en contrabassist. Op zestienjarige leeftijd maakte hij in Lyon zijn debuut als solopianist en -contrabassist, waarna hij zijn studie compositie en dirigeren afrondde aan de muziekacademie van Wenen (Wiener Hochschule).

Tijdens zijn carrière werkte hij als componist, solist, dirigent en lid van kamermuziekensembles samen met een groot aantal prestigieuze muzikale instituten, waaronder Royal Festival Hall (Londen), Sydney Opera House, Palacio de Bellas Artes (Mexico City), Teatro Colón (Buenos Aires), Carnegie Hall (New York), Teatro Regio (Turijn), Houston Symphony Orchestra, Perelada Festival, Teatro Carlo Felice (Genua), LAC Lugano, Auditorium Parco Della Musica (Rome), Lietuvos Filarmonija, and St Martin in the Fields (Londen). Hij schreef werken in opdracht van belangrijke operahuizen als de Wiener Staatsoper en Royal Opera House, voor balletgezelschappen als Sydney Dance Company, New York City Ballet en San Francisco Ballet, voor choreografen als Christopher Wheeldon, Edwaard Liang en Rafael Bonchela, en voor theater- en filmregisseurs.

Voor zijn werk ontving Bosso onder andere een Green Room Award – een belangrijke Australische prijs binnen de podiumkunsten – en de Syracuse New York Award.

JOHN OTTO

Decorontwerp

Na het afronden van zijn studie industrieel ontwerpen, werd John Otto (Nieuw-Zeeland) assistent-ontwerper bij de New Zealand Opera and Ballet Companies en bij de Australian Opera in het Sydney Opera House. Dankzij een beurs kon hij verder studeren bij Margaret Harris aan de Motley Theatre Design Course, waarna hij zijn ontwerpdebuut maakte met Darius Milhauds *Les Malheurs d'Orphée* voor De Nederlandse Opera (nu: De Nationale Opera) in Amsterdam.

Otto ontwierp decors voor onder meer Teatro alla Scala in Milaan, de Maggio Musicale Florence, Teatr Wielki Opera Narodowa in Warschau, The National Ballet of Canada, San Francisco Ballet, Pacific Northwest Ballet, Vancouver Opera, Athens Festival, Holland Festival, Wexford Festival, Aldeburgh Festival, Staatsoper Hannover, Semperoperballett Dresden, Crucible Theatre, Sadler's Wells, Scottish Ballet, Lyric Hammersmith, Almeida Theatre, Het Nationale Ballet, Scapino Ballet Rotterdam, de Nationale Reisopera en Ballet Vlaanderen.

Behalve voor ANIMA ANIMUS werkte Otto met David Dawson samen voor diens balletten *The Disappeared*, *The World According to Us*, *Sweet Spell of Oblivion*, *The Third Light*, *dancingmadly backwards*, *Empire Noir* en *Swan Lake*. In 2022 verzorgde Otto het decorontwerp voor *Legacy Variations*, dat Dawson maakte voor drie dansers van Het Nationale Ballet.

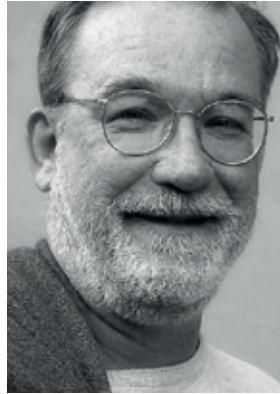
YUMIKO TAKESHIMA

Kostuumontwerp

Yumiko Takeshima (Asahikawa, Japan) begon met dansen toen ze vier jaar oud was. Op veertienjarige leeftijd verliet ze haar ouderlijk huis voor een studie aan de San Francisco Ballet School. Later werd Takeshima solist bij het Universal Ballet (Seoul, Zuid-Korea), het Alberta Ballet (Calgary, Canada) en het Feld Ballet (New York, Verenigde Staten). In 1993 verruilde ze New York voor Amsterdam, waar ze als eerste solist toetrad tot Het Nationale Ballet.

Tijdens haar jaren bij Het Nationale Ballet hield ze zich ook bezig met het verder ontwikkelen van haar passie voor het ontwerpen voor danskleding en kostuums. In 2002 lanceerde ze haar eigen danskledinglijn 'YUMIKO'. Sindsdien ontwierp Takeshima tevens de kostuums voor tal van choreografen, met name voor David Dawson en William Forsythe. Ze werd door de pers zowel geprezen om haar prestaties als danseres als om haar elegante kostuumontwerpen.

Sinds het beëindigen van haar danscarrière in 2014 – ze danste op dat moment bij het Semperoper Ballett in Dresden – legt Takeshima zich volledig toe op haar kledingbedrijf en haar projecten als kostuumontwerper.

JAMES F. INGALLS

Lichtontwerp

De Amerikaanse lichtontwerper James F. Ingalls maakt lichtontwerpen voor zowel ballet en moderne dans als theater, symfonieconcerten en opera. Hij is een graag geziene gast bij Nationale Opera & Ballet en verzorgde hier de lichtontwerpen voor onder andere de opera's *Only the Sound Remains*, *La Clemenza di Tito*, *Girls of the Golden West* en *Nixon in China*, de muziektheatervoorstelling *Perle Noire*, de avondvullende balletten *Coppelia*, *Giselle* en *Don Quichot* en verschillende werken van het Nationale Ballet-programma *Present/s*. Daarnaast maakte hij diverse lichtontwerpen voor de Paul Taylor Dance Company, de Mark Morris Dance Group en de non-profit dansacademie The Wooden Floor in Santa Ana, California. Ook werkt hij al vele jaren samen met theaterregisseur Garry Hynes en operaregisseur Peter Sellars.

Recentelijk verzorgde Ingalls de lichtontwerpen voor TWYLA NOW bij het New York City Center, een nieuwe productie van George Balanchines *Firebird* voor Miami City Ballet, *The Sleeping Beauty* van Alexei Ratmansky voor het American Ballet Theatre en het Balletto del Teatro alla Scala, de twaalf wereldpremières die het San Francisco Ballet presenteerde in hun programma *Unbound* en, in 2022, voor *Raymonda* van Het Nationale Ballet.

REBECCA GLADSTONE

Instudering

Rebecca Gladstone (Sydney, Australië) studeerde aan The Kim Walton School of Dance en de Marie Walton-Mahon Dance Academy in Australië en zette haar dansopleiding voort aan de English National Ballet School. Na haar afstuderen trad ze toe tot het balletgezelschap van de Deutsche Oper Berlin, waar ze later werd gepromoveerd tot solist. In 2003 maakte ze de overstap naar het Wiener Staatsballett en drie jaar daarna werd ze uitgenodigd om te komen dansen bij het Semperoper Ballett in Dresden. Gedurende haar danscarrière vertolkte Gladstone hoofdrollen en solistische rollen in zowel klassieke als hedendaagse balletten en werkte ze samen met een groot aantal choreografen, onder wie Jiří Kylián, William Forsythe, John Neumeier, Sir Peter Wright, Marguerite Donlon, Johan Inger en David Dawson.

Van 2010 tot 2016 was ze balletmeester bij het Semperoper Ballett en assisteerde ze bij de instudering van zowel nieuwe creaties als bestaande balletten. Sinds 2016 maakt ze deel uit van het team van David Dawson, studeert ze zijn werken in bij gezelschappen over de hele wereld en assisteert ze Dawson bij nieuwe creaties. Daarnaast werkt ze als docent bij diverse balletgezelschappen en zomerschoolprogramma's.

CHRISTIANE MARCHANT

Instudering

Christiane Marchant begon haar professionele danscarrière in 1977 bij Maurice Béjarts Les Ballets du XXe siècle. In 1980 trad ze op uitnodiging van John Neumeier toe tot het Hamburg Ballett, waar ze tot 1985 danste en vervolgens van 1987 tot 1989 de rol van pers-assistent vervulde. Vanaf 1993 werkte Marchant als docent en balletmeester bij het Semperoper Ballett, Hamburg Ballett, Les Ballets de Monte-Carlo en MaggioDanza in Florence. In 2005 werd ze bij Ballet Vlaanderen aangenomen als eerste balletmeester, een positie die ze tot 2017 zou vervullen.

Haar repertoire als balletmeester omvat zowel klassieke en neoklassieke werken van Marius Petipa, George Balanchine, John Neumeier en William Forsythe als creaties van choreografen als David Dawson, Christopher Wheeldon, Christian Spuck en Sidi Larbi Cherkaoui. Ook werkte ze als gastdocent bij diverse gezelschappen in en buiten Europa.

Marchant werkt bovendien al sinds 2005 samen met David Dawson en studeert sinds 2017 zijn werken in bij gezelschappen wereldwijd. Daarnaast is ze als balletmeester en talentscout verbonden aan de European School of Ballet in Amsterdam.

ALESSANDRA PASQUALI

Instudering

Alessandra Pasquali werd geboren in Italië en studeerde aan de Elmhurst Ballet School in het Verenigd Koninkrijk. Na het afronden van haar opleiding danste ze van 1993 tot 2005 bij het Wiener Staatsballett. Vervolgens maakte ze de overstap naar Staatsballett Berlin, onder leiding van Vladimir Malakhov, waar ze tot 2011 danste en daarna tot 2014 balletmeester was. Van 2015 tot 2020 bekleedde ze de positie van balletmeester bij het Friedrichstadt-Palast in Berlijn, waarna ze verder ging als freelance balletmeester en gastdocent.

In de afgelopen jaren werkte Pasquali als balletmeester en gastdocent bij onder meer The Royal Ballet, Balletto del Teatro alla Scala in Milaan, Wiener Staatsballett, Ballett Zürich, Stuttgarter Ballett, Teatro Dell'Opera di Roma, het Tsjechische Nationale Ballet, het Slowaakse Nationale Ballet, het Hongaarse Nationale Ballet, het Sloveense Nationale Ballet, het Griekse Nationale Ballet, Aterballetto, het balletgezelschap van de Staatsoper Hannover, Dresden Frankfurt Dance Company, Ballett am Rhein, Ballett des Staatstheater Gärtnerplatz en Hessisches Staatsballett.

HEBE MENSINGA

Vioolsolo

Hebe Mensinga kreeg haar eerste vioollessen op achtjarige leeftijd van Coosje Wijzenbeek. Al op jonge leeftijd won ze prijzen tijdens diverse competities en reisde ze met Wijzenbeeks strijkenensemble 'De Fancy Fiddlers' naar onder meer China en Pakistan. Op zestienjarige leeftijd speelde ze Bach's *Concert voor twee violen* in het Concertgebouw met Herman Krebbers. Mensinga vervolgde haar studie bij Viktor Liberman aan het Utrechts Conservatorium, in Londen bij Yfrah Neaman en bij Peter Matzka aan de Hochschule für Musik und Tanz Köln.

Sinds 2001 is Mensinga concertmeester van Het Balletorkest, waarmee ze ook vele malen als solist heeft opgetreden. Daarnaast verschijnt ze regelmatig als gastconcertmeester bij een groot aantal orkesten in Nederland, waaronder het Rotterdams Philharmonisch Orkest, het Radio Filharmonisch Orkest, het Nederlands Kamerorkest en LUDWIG. Als kamermusicus was Mensinga jarenlang eerste violist van het Delos Ensemble, waarmee ze optrad in heel Nederland en op tournee ging naar Libanon, Syrië en Bosnië en Herzegovina. Ook won ze met het ensemble de Vriendenkrans van het Concertgebouw.

Mensinga doceerde enkele jaren aan het Conservatorium Zwolle en is sinds 2017 professor aan het Utrechts Conservatorium.

Edo Wijnen, Riho Sakamoto en Constantine Allen – repetitie *ANIMA ANIMUS* (2024)

THOMAS HERZOG

Dirigent

Thomas Herzog (Basel, Zwitserland) studeerde percussie, compositie en directie. Sinds 2014 is hij eerste balletdirigent bij Theater Basel. Daarnaast werkt hij sinds 2019 regelmatig als gast-dirigent voor het Semperoper Ballett en de Staatsopera van Hongarije en is hij al vijftien jaar gast-dirigent bij de Württembergische Philharmonie Reutlingen, de symfonieorkesten in de Hongaarse steden Miskolc, Szeged en Szombathely, het Orquesta Filarmónica de Montevideo en het Orquesta Sinfónica de la Ciudad de Asunción.

In 2022 maakte Herzog zijn debuut bij onder andere het Orquesta Sinfónica Radio Televisión Española (RTVE), de Neurenberger Symphoniker en het Kamerorkest van Württemberg. In de jaren daarvoor werkte hij met onder meer Opéra national du Rhin, het Boedapest Philharmonisch Orkest, Staatstheater Saarbrücken en het Argentijnse Orquesta Sinfonica Provincial de Bahía Blanca, en dirigeerde hij symfonieorkesten in heel Europa.

Zijn balletrepertoire omvat zowel klassiekers als *Giselle*, *Het Zwanenmeer*, *Notenkraker*, *Coppelia* en *Don Quichot* als een groot aantal hedendaagse dansproducties. In zijn symfonierepertoire nemen hedendaagse muziek en werken van Franse en Spaanse componisten uit de negentiende en twintigste eeuw een belangrijke plek in. Ook dirigeert Herzog opera en houdt hij zich bezig met educatieprojecten.

TABLEAU DE LA TROUPE

EERSTE SOLISTEN

QIAN LIU

Qian Liu (Henan, China) studeerde aan de Liaoning Ballet School in Shenyang. Van 2006 tot 2012 danste ze bij het Liaoning Ballet, waar ze, in de rang van eerste solist, een groot aantal hoofdrollen vertolkte. In 2012 startte ze haar carrière bij Het Nationale Ballet als lid van het corps de ballet. Daarna volgden al snel diverse promoties en in 2016 werd ze benoemd tot eerste solist. Qian won eerste prijzen bij belangrijke balletcompetities in China, Japan en Zuid-Korea. Het Britse danstijdschrift *Dance Europe* nomineerde haar in 2020 voor de Dancer of the Year Award.

MAIA MAKHATELI

Maia Makhateli (Tbilisi, Georgië) begon haar dansopleiding aan de Vakhtang Chabukiani Staatsballetschool in haar geboortestad en vervolgde deze in 2002 bij de privéballetschool van German en Valentina Zamuel in het Amerikaanse Colorado Springs. Daarna danste ze vier jaar bij het Colorado Ballet. In 2006 maakte ze de overstap naar het Birmingham Royal Ballet en in 2007 werd ze als grand sujet aangenomen bij Het Nationale Ballet, waar ze in 2009 werd bevorderd tot tweede solist en een jaar later tot eerste solist. Maia is een internationaal veelgevraagde gastsolist en won diverse prijzen, waaronder, in 2020, de Dancer of the Year Award van *Dance Europe*.

ANNA OL

Anna Ol (Krasnojarsk, Rusland) is sinds 2015 als eerste solist verbonden aan Het Nationale Ballet. Op haar tiende begon ze haar balletopleiding in het Siberische Krasnojarsk en in 2003 werd ze aangenomen bij het Staatsballet van Siberië. Sindsdien danste ze bij diverse Russische gezelschappen, waaronder de Staatsopera van Tatarstan, het Michailovski Theater en het Stanislavski en Nemirovitsj-Dantsjenko Academisch Muziektheater, en groeide ze uit tot een veelgevraagd gastsolist. In 2018 ontving Anna zowel de Dancer of the Year Award van *Dance Europe* als de Miss Virtuosity Award van het Sint-Petersburgse Dance Open Ballet Festival.

RIHO SAKAMOTO

Riho Sakamoto (Osaka, Japan) begon op vierjarige leeftijd met balletlessen in haar geboortestad. Op haar tiende vervolgde ze haar opleiding aan de Kirov Academy of Ballet in Washington D.C. en nog tijdens haar opleiding won ze een gouden medaille tijdens de finale van de Youth America Grand Prix in New York. In 2014 werd ze aangenomen bij de Junior Company van Het Nationale Ballet. Al een jaar later maakte ze de overstap naar Het Nationale Ballet, in de rang van élève. Vervolgens werd ze jaarlijks bevorderd, waarna in 2021 haar benoeming tot eerste solist volgde, meteen na haar debuut als Clara in *Notenkraaker & Muizenkoning*.

OLGA SMIRNOVA

Olga Smirnova studeerde aan de Vaganova Balletacademie in haar geboortestad Sint-Petersburg. Aansluitend werd ze, in 2011, als tweede solist aangenomen bij het Bolsjoj Ballet in Moskou, waar ze in 2016 promoveerde tot prima ballerina. Als gastsolist trad Olga veelvuldig in en buiten Europa op. Ze won diverse belangrijke dansprijzen, waaronder de 'Danser van het jaar'-onderscheiding van de Premio Positano Leonide Massine en de Prix Benois de la Danse in de categorie 'Beste vrouwelijke danser'. In 2022 trad Olga als eerste solist in dienst van Het Nationale Ballet en werd ze door *Dance Europe* uitgeroepen tot 'Dancer of the Year 2022'.

ANNA TSYGANKOVA

Anna Tsygankova (Novosibirsk, Rusland) is opgeleid aan de balletacademie in Novosibirsk. Voordat ze in 2007 naar Nederland kwam, danste ze zes jaar lang bij het Bolsjoj Ballet in Moskou, om haar carrière daarna te vervolgen bij het Hongaars Nationaal Ballet, waar ze alle hoofdrollen in het klassieke repertoire vertolkte. Tegenwoordig is Anna een internationaal veelgevraagde gastsolist. Ook won ze een groot aantal prijzen. Zo riep *Dance Europe* haar in 2017 uit tot Dancer of the Year en won ze in 2016 zowel de Zwaan voor 'Meest indrukwekkende dansprestatie' (voor *Mata Hari*) als de Miss Expressivity Award van het Dance Open Ballet Festival in Sint-Petersburg.

JESSICA XUAN

Jessica Xuan (Beijing, China) verhuisde op vijfjarige leeftijd van China naar Canada en volgde haar balletopleiding aan Canada's National Ballet School in Toronto en aan de Nationale Balletacademie in Amsterdam. In 2013 behoorde ze tot de eerste lichte dansers van de Junior Company van Het Nationale Ballet. Een jaar later maakte ze, in de rang van élève, de overstap naar Het Nationale Ballet en in de jaren daarna volgden diverse promoties. Direct na haar debuut in de titelrol van *Giselle*, in 2020, benoemde artistiek directeur Ted Brandsen haar tot eerste solist. In 2018 won Jessica goud tijdens de beroemde Internationale Balletcompetitie in Varna, Bulgarije.

CONSTANTINE ALLEN

Constantine Allen (Indianapolis, Verenigde Staten) begon zijn balletopleiding in Honolulu, Hawaï, waar hij kort voor zijn eerste verjaardag naartoe verhuisde. In 2007 won hij tijdens de Youth American Grand Prix-finales in New York een bronzen medaille en een studiebeurs voor de Kirov Ballet Academy in Washington. Vanaf 2010 vervolgde hij zijn studie aan de John Cranko Schule in Stuttgart, om na twee jaar toe te treden tot het corps de ballet van het Stuttgarter Ballett. Zes maanden later al werd hij er bevorderd tot tweede solist en in 2013 tot eerste solist. In 2017 verliet hij Stuttgart om als freelancer bij diverse gezelschappen te dansen. In 2018 kwam hij als eerste solist in dienst van Het Nationale Ballet.

VICTOR CAIXETA

Victor Caixeta (Uberlândia, Brazilië) studeerde aan de Staatliche Ballettschule Berlin. In 2017 nam hij – nog tijdens zijn opleiding – deel aan de prestigieuze Internationale Balletcompetitie in Moskou, waar Joeri Fateev, artistiek directeur van het Marijinski Ballet in Sint-Petersburg, hem een contract aanbood. Al snel danste Victor hoofdrollen bij het gezelschap en in 2019 werd hij er tot 'soloist' benoemd. In maart 2022 maakte hij, als tweede solist, de overstap naar Het Nationale Ballet en in april 2023 volgde zijn promotie tot eerste solist. Victor won diverse prijzen, waaronder een derde prijs tijdens de (hierboven genoemde) balletcompetitie in Moskou en eerste prijzen tijdens de Tanzolymp in Berlijn en de European Ballet Grand Prix in Wenen.

YOUNG GYU CHOI

Young Gyu Choi (Suncheon, Zuid-Korea) kwam in 2011 als lid van het corps de ballet in dienst van Het Nationale Ballet. In 2013 werd hij eerst benoemd tot coryphée en later in hetzelfde jaar tot tweede solist. In 2016 volgde zijn promotie tot eerste solist. Young studeerde aan het National Institute for the Gifted in Arts en de Sun Hwa Arts School in Korea en de Tanz Akademie in Zürich. Hij heeft inmiddels een indrukwekkend aantal prijzen op zijn naam staan. Zo won hij in 2022 de Zwaan voor 'Meest indrukwekkende dansprestatie' voor zijn rol in Toer van Schayks *7e Symfonie*. Ook treedt hij veelvuldig op als gastsolist bij toonaangevende internationale gezelschappen.

GIORGI POTSKHISHVILI

Giorgi Potskhishvili (Tbilisi, Georgië) is oorspronkelijk – in de voetsporen van zijn ouders en grootvader – opgeleid in Georgische volksdansen. Hij studeerde aan de Vakhtang Chabukiani Staatsballetschool in zijn geboortestad en vanaf 2018 aan de Nationale Balletacademie. In 2020 werd hij aangenomen bij de Junior Company van Het Nationale Ballet. Al na een jaar trad hij als élève toe tot Het Nationale Ballet, waarna hij in een sneltreinvaart alle rangen doorliep, waarbij hij het corps de ballet oversloeg. Afgelopen december volgde zijn promotie tot eerste solist. In 2023 ontving Giorgi tevens de Alexandra Radius Prijs, de Zwaan voor 'Meest indrukwekkende dansprestatie' (voor *De Groene Tafel*) en werd hij genomineerd voor de Dancer of the Year Award.

TIMOTHY VAN POUCKE

Timothy van Poucke (Woerden, Nederland) studeerde aan de Nationale Balletacademie. In 2016 werd hij aangenomen bij de Junior Company van Het Nationale Ballet, om een jaar later al de overstap te maken naar Het Nationale Ballet in de rang van élève. In de daaropvolgende jaren is hij steeds gepromoveerd naar een volgende rang. Afgelopen december, direct na zijn vertolking van de rol van sjeik Abd al-Rahman in *Raymonda*, bevorderde artistiek directeur Ted Brandsen hem tot eerste solist. Timothy is winnaar van de Aanmoedigingsprijs van Dansersfonds '79 (2017) en de Alexandra Radius Prijs (2018). In 2021 nomineerde *Dance Europe* hem voor de Dancer of the Year Award.

JACOPO TISSI

Jacopo Tissi (Landriano, Italië) volgde zijn dansopleiding aan de Accademia del Teatro alla Scala in Milaan. Nadat hij zijn studie in 2014 cum laude afrondde, werd hij aangenomen bij het Wiener Staatsballett. Het jaar daarop keerde hij terug naar Italië, waar hij toetrad tot het Balletto del Teatro alla Scala. Al na enkele maanden debuteerde hij hier als de prins in *The Sleeping Beauty*, aan de zijde van internationaal sterballetter Svetlana Zakharova. In 2017 maakte hij de overstap naar het Bolsjoj Ballet, waar hij kort daarna tot 'first soloist' werd bevorderd. Jacopo heeft diverse belangrijke prijzen op zijn naam staan en is sinds oktober 2023 als eerste solist verbonden aan Het Nationale Ballet.

SEMYON VELICHKO

Semyon Velichko (Novosibirsk, Rusland) studeerde aan het Staats Choreografisch College in zijn geboortestad en danste aansluitend bij het Novosibirsk Academisch Opera en Ballet Theater en vanaf 2011 bij het Stanislavski en Nemirovitsj-Dantsjenko Academisch Muziektheater in Moskou. In 2015 trad hij als tweede solist toe tot Het Nationale Ballet, waar hij in 2020 werd bevorderd tot eerste solist, na zijn opvallende debuut als Graaf Albrecht in *Giselle*. Semyon heeft inmiddels een groot aantal hoofdrollen op zijn naam staan en trad als gastsolist op tijdens diverse internationale balletgala's.

Van alle eerste en tweede solisten vindt u uitgebreide biografieën op operaballet.nl/dansers

TWEEDE SOLISTEN

Naira Agvanean

Maria Chugai

Floor Eimers

Salome
Leverashvili

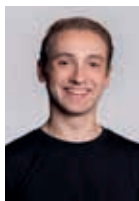
Elisabeth Tonev

Nina Tonoli

Yuanyuan Zhang

Joseph
Massarelli

Edo Wijnen

Sho Yamada

GRAND SUJETS

Erica Horwood

Chloë Réveillon

Connie Vowles

Daniel Robert
Silva

Sem Sjouke

Jan Spunda

CORYPHÉES

Luiza Bertho

Nancy Burer

Khayla
Fitzpatrick

Kira Hilli

Arianna Maldini

Emma Mardegan

Alexandria Marx

Dingkai Bai

Rémy Catalan

Conor Walmsley

CORPS DE BALLET

Koko Bamford

Mila Nicolussi
Caviglia

Liza Gorbachova

Beatriz Kuperus

Catarina Pires

Sebia Plantefève-
Castryck

Sandra Quintyn

Laura Rosillo

Yvonne
Slingerland

Antonina
Tchirpanlieva

Claire Tjoe-Fat

Lore Zonderman

Sander Baaij

Bela Erlandson

Leo Hepler

Manu Kumar

Fabio Rinieri

Guillermo Torrijos

Rafael Valdez

Koyo Yamamoto

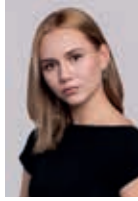
ÉLÈVES

Victoria
Glazunova

Nicola Jones

Skya Powney

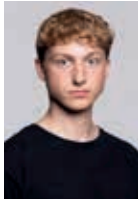
Louisella Vogt

Luca Abdel-Nour

Gabriel Rajah

Sven de Wilde

JUNIOR COMPANY

TWEDEJAARS

Poppi Eccleston

Polina
Loshchylina

Carolina
Ribaldone

Bo-Ann Zehl

Robin Park

Soshi Suzuki

Francesco
Venturi

EERSTEJAARS

Ella Kolpakov

Frédérique
Meewis

Ana Luísa
Negrão

Sangwon Park

Hà Nhi Trần

Aafke Wolles

Alexander
Álvarez

Patrik Benák

Vincent Fell

Vincent Vivet

Scan de QR-code voor de biografieën van alle dansers van Het Nationale Ballet

HET BALLETORKEST

Het Balletorkest is hét orkest voor de dans in Nederland. Onder leiding van inspirerende dirigenten zoeken de musici iedere voorstelling naar synergie tussen muziek en dans, en creëren zo een betoverende ervaring voor het publiek. Van klassieke balletten tot moderne meesterwerken en van muziekeducatie tot talentontwikkeling – Het Balletorkest beweegt de dans.

Sinds de oprichting in 1965 is het orkest de trotse muzikale partner van Het Nationale Ballet en Nederlands Dans Theater. Een belangrijke missie is het investeren in de jongste generatie dansers en musici. Zo organiseerde het orkest in 2023 in samenwerking met Het Nationale Ballet een 'open call' voor jonge componisten en werkt het orkest al enige jaren samen met de Nationale Balletacademie.

Daarnaast ontwikkelt Het Balletorkest regelmatig innovatieve – en prijswinnende – voorstellingen voor families en schoolklassen. *Creatures*, in samenwerking met ISH Dance Collective, werd bekroond met de internationale Young Audiences Music Award en *Hans & Grietje* won diverse Musical Awards. In producties als deze spelen de musici veelal uit het hoofd, zonder dirigent en in kostuums, wat leidt tot een grote zeggingskracht van het symfonieorkest.

HARPIST JET SPRENKELS OVER OVER *CONCERTANTE*

"Frank Martins *Petite symphonie concertante* is energiek en soms bijna swingend. Door de unieke combinatie van instrumenten ontstaan er verrassende en wonderlijke klankkleuren. De harppartij bestaat voor een groot deel uit octaven, waardoor de open klank van de harp volledig tot zijn recht komt. In het begin van het tweede deel speel ik – ook in octaven – een langzame melodie, begeleid door het klavecimbel. Dat thema wordt vervolgens overgenomen door de piano, die op zijn beurt door harp en klavecimbel wordt begeleid. Ik vind het prachtige muziek om te spelen en ook het ballet dat Van Manen op deze muziek maakte, vind ik helemaal geweldig."

HET BALLETORKEST

Eerste viool

Hebe Mensinga,
concertmeester
Emma Roijackers
Kotaro Ishikawa
Suzanne Huynen
Robert Cekov
Jan Eelco Prins
Tinta Schmidt von Altenstadt
Majda Varga-Beijer
Bert van den Hoek
Dmitry Ivanov
Iina Laasio
Lena ter Schegget

Tweede viool

Arnieke Ehrlich
Radka Dijkstra-Dohnalová
Yumi Goto
Willy Ebbens
Christiane Belt
Jorinde Gray
Anita Jongerman
Inge Jongerman
Marijke van Kooten
Arwen Terlou

Altviool

Naomi Peters
Arwen Salama-van der Burg
Maria Ferschtman
Joël Waterman
Bas Egberts
Wouter Huizinga
Audinga Musteikyte
Alexander Pavtchinskii

Cello

Artur Trajko
Lies Schrier
Evelien Prakke
Ketevan Roinishvili
Willemiek Tavenier
Julie-Anne Manning
Magrita Rondeel

Contrabas

Jean-Paul Everts
Annelies Hemmes
Lucía Mateo Calvo
Julián Sarmiento

Algemeen directeur

Piet van Gennip

Chef-dirigent

Matthew Rowe

Hoofd bedrijfsvoering en planning

Inken Wemheuer

HR-manager

Katharina Schönberg

Office manager

Esther Kann

Muziekbibliothecaris

Nienke de Boer

Assistent**muziekbibliothecaris**

Ruben Sanderse

Orkestmanager

David Eijlander

Orkestbodes /**assistenten-orkestmanager**

Diederik Meijnckens

Jack van Heugten

Administrateur

Jean Paul du Marchie

hetballetorkest.nl

Raad van toezicht

Marianne Heeremans,
voorzitter

Kirsten Botman

Miriam van Dongen

Sander Bersee

Rutger van Boxtel

Michel van Honk

dansters: Nicola Jones en Robin Park - fotograaf: Michel Schmitter

Junior

Company

De Junior Company van Het Nationale Ballet slaat een brug tussen opleiding en beroepspraktijk en biedt jong danstalent een uitgelezen kans om zich voor te bereiden op een professionele carrière.

Trotse hoofdsponsor van de Junior Company van Het Nationale Ballet

HET NATIONALE BALLET

Het Nationale Ballet heeft zich de afgelopen decennia ontwikkeld tot een toonaangevend balletgezelschap dat behoort tot de top 10 van meest toonaangevende balletgezelschappen in de wereld. Met 69 dansers – plus 17 dansers van de Junior Company – is Het Nationale Ballet het grootste dansgezelschap van Nederland.

Het Nationale Ballet werd achtereenvolgens geleid door Sonia Gaskell (1961-1969), Rudi van Dantzig en Robert Kaesen (1969-1971), Rudi van Dantzig (1971-1991) en Wayne Eagling (1991-2003). Sinds 2003 is Ted Brandsen artistiek directeur.

Het gezelschap presenteert jaarlijks zo'n 130 voorstellingen in binnen- en buitenland. Het merendeel van de voorstellingen wordt begeleid door Het Balletorkest. Het gezelschap beschikt over een rijk repertoire: avondvullend klassiek-

romantisch ballet, nieuwe producties van klassiekers, belangwekkend werk uit de twintigste eeuw – met name van choreograaf George Balanchine en van Rudi van Dantzig en Toer van Schayk – en hedendaags werk van toonaangevende choreografen als Hans van Manen, David Dawson, William Forsythe, Krzysztof Pastor, Alexei Ratmansky en Christopher Wheeldon.

HOUTHOFF

HOOFDSPONSOR VAN
NATIONALE OPERA & BALLET

WIJ VIJEREN

**VIJF
JAAR
SAMENWERKING**

www.houthoff.com

TED BRANDSEN

Artistiek directeur Het Nationale Ballet

Ted Brandsen (Kortenhoef, 1959) was van 1981 tot 1991 als danser verbonden aan Het Nationale Ballet. Hierna richtte hij zich op choreografen en creëerde hij werk voor diverse internationale dansgezelschappen en festivals. Als artistiek directeur van het West Australian Ballet maakte hij onder meer *Carmen* (2000, Australian Dance Award) en *Pulcinella* (2001).

In 2002 keerde Brandsen terug naar Het Nationale Ballet, in eerste instantie als adjunct artistiek directeur, waarna in 2003 de benoeming tot artistiek directeur volgde. Sindsdien creëerde Brandsen onder meer *Body* (2004), *Stealing Time* (2006), *Rai* (2011), *Replay* (2014), *Classical Symphony* (2020) en *The Chairman Dances* (2023), alsook de avondvullende producties *Coppelia* (2008) en *Mata Hari* (2016).

Werk van Brandsen staat op het repertoire van veel buitenlandse gezelschappen. In mei 2023 ging bij het Poolse Nationaal Ballet nog zijn nieuwe creatie *Eroica Variations* in première in het succesvolle programma *Beethoven and the Dutch School*. Ook is Brandsen een veelgevraagd jurylid bij toonaangevende danscompetities.

In oktober 2019 ontving Brandsen uit handen van burgemeester Halsema de Amsterdamprijs voor de Kunst in de categorie Bewezen Kwaliteit en in juni 2022 werd hij benoemd tot Ridder in de Orde van de Nederlandse Leeuw.

DIRECTIE EN ARTISTIEKE STAF

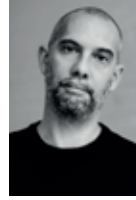
Artistiek directeur
Ted Brandsen

Algemeen directeur
Stijn Schoonderwoerd

Vaste choreograaf
Hans van Manen

Associate artist
David Dawson

Adjunct-artistiek directeur
Rachel Beaujean

Muzikaal leider
Matthew Rowe

Adjunct-directeur talentontwikkeling en artistiek leider Junior Company
Ernst Meisner

Young Creative Associate
Wubkje Kuindersma

Young Creative Associate
Milena Sidorova

Young Creative Associate
Sedrig Verwoert

Balletmeester
Guillaume Graffin

Balletmeester
Alan Land

Choreoloogist en repetitor
Sandrine Leroy

Balletmeester
Larissa Lezhnina

Balletmeester
Judy Maelor Thomas

Balletmeester
Jozef Varga

Balletmeester Junior Company
Caroline Sayo Iura

Senior balletdocent
Rinat Gizatulin

Pianist
Elena Kim

Pianist
Ryoko Kondo

Pianist
Mikhail Murach

Pianist
Viktoriya Ryapolova

Gastdocenten

Julio Bocca, Felipe Diaz, Andrey Klemm, Chantal Lefèvre, David Makhateli, Aymeric Mosselmans, Alessandra Pasquali, Raffaella Renzi, Grigori Tchitcherine

Zakelijk leider

Michiel Nannen

Hoofd Planning en productie

Lydia Buisman

Hoofd Kostuumafdeling

Oliver Haller

Productie-administrateurs

Sterre Haverkamp

Donald van der Zwan

Persoonlijk assistent van directeur**Ted Brandsen**

Mumtaz Pang Atjok

Coördinator artistieke logistiek

Wiard Havenaar

Assistenten artistieke staf

Samira Ouazine

Tara Richard

Coördinator externe relaties

Louise Vine

Coördinator tableauxzaken

Priya Shriemissier

Associate on research & development

Peggy Olislaegers

Beeld en geluid

Mathieu Gremillet

Altin Kaftira

Ramy Tadrous

Medische Begeleiding**Hoofd Medische Begeleiding**

Rutger Klauwers

Coördinator

Amanda Kok

Fysiotherapeuten /**Manueel therapeuten**

Maarten Groothuis

Ronald Klaassen

Laura Hillenius

Masseurs

Frans Birnie

Sandra Cozijn

Erik Wiggelinkhuizen

Pilatesdocent

Leila Kester

NATIONALE OPERA & BALLET

Raad van Toezicht Louise Fresco,
voorzitter

Else Bos

Rochdi Darrazi

Bernard Focroulle

Sadik Harchaoui

Robert Swaak

Tjark Tjin-A-Tsoi

Monique Vogelzang

Paul Waarts

Directie**Algemeen directeur**

Stijn Schoonderwoerd

Directeur Het Nationale Ballet

Ted Brandsen

Directeur De Nationale Opera

Sophie de Lint

Directeur Techniek en Productie

Bob Brandsen

Directeur Financiën

Miek de Ruijter

Yuanyuan Zhang – rehearsal *Concertante* (2024)

CONCERTANTE

SOMETHING'S BREWING, SOMETHING'S BUBBLING

For some ballets, it can be difficult to find that one challenging and inspiring composition, but for *Concertante* Hans van Manen more or less bumped into Frank Martin's *Petite symphonie concertante*. He was struck by the wonderful variety in the music, the compelling character that makes certain choices inevitable and the persistent rhythm. "As Balanchine said: rhythm is the 'floor' of dance".

Van Manen created *Concertante* for eight juniors of Nederlands Dans Theater 2. The way he introduces the dancers one by one at the beginning of the ballet arose logically, says Van Manen, from the slow, beautifully even opening section of the music. Afterwards, the choreography unfolds in a timeless beauty of group sections, trios and duets, which follow one another in a surprising yet completely logical way.

Human relationships form the overarching theme of all Van Manen ballets. According to the master choreographer, there's always something going on between the people. In the case of *Concertante*, this involves a thriller-like suspense: something's brewing, something's bubbling, but you can't quite put your finger on it. Van Manen says, "However much people love one another, you never know what the other person is thinking. You try to take account of them, but before you know it you've got it wrong again".

This fact also lies at the heart of the two charged duets Van Manen incorporated in *Concertante*. Inspired by the music, Van Manen knew immediately that they had to be totally different. Yet however great the contrast – the first one taut and measured, and the second quite aggressive – "they both betray the idea that the certainty is not mutual". This is also down to the music, which he says may appear romantic, but actually isn't. "Not that the melody deliberately goes the wrong way, but it has something that makes it impossible to imagine a happy ending."

Astrid van Leeuwen

TENZIJ

'A DANCE OF LIFE'

Originality, innovation and risks are hallmarks of the style of Ukrainian-Dutch choreographer Milena Sidorova. In her most recent work, *Tenzij*, she is once again incorporating elements that are new both to herself and to the dancers of Dutch National Ballet. Sidorova says, "I use the classical ballet idiom in which Dutch National Ballet excels, but also add elements that the dancers are not yet familiar with. So alongside physical flexibility, they also need to have mental flexibility and to trust the process. When you try out new things in the studio, they don't always work out right away. But it's precisely that initial struggle that often leads to the most beautiful results."

Sidorova describes *Tenzij* as a 'dance of life'. The ballet sketches the paths of two women with a shared past. Two male partners symbolise the choices these women have made throughout their lives and the consequences of these choices – for themselves and for the friendship they once had. Sidorova says, "When making a new choice, you always come up against 'what if...!' and 'unless...!'. It was mainly 'unless' (tenzij – ed.) that intrigued me, because what follows that word always gets in the way of something else." *Tenzij* is Sidorova's first work with a Dutch title. "For me, the Dutch word 'tenzij' has a slightly different and deeper meaning, with a bit more of a negative connotation than the English word 'unless'. So it's a better fit for the nostalgic feeling I want to express with this work."

Unexpected twists

After previously using a composition by Caroline Shaw for *Bloom*, a piece she choreographed in 2023 for the Junior Company, Sidorova chose another work by the American composer for *Tenzij*. "The way that Caroline Shaw composes is how I want to choreograph. Her music is full of unexpected twists and really makes the listener feel something. Through my choreography, I hope to surprise and touch people in the same way."

Rosalie Overing

Chloë Réveillon and Leo Hepler - rehearsal *Tenzij* (2024)

Kira Hilli – rehearsal *Wings of Wax* (2024)

Nina Tonoli and Jan Spunda – rehearsal *Wings of Wax* (2024)

WINGS OF WAX

'THE GREATEST BEAUTY MAY BE CONCEALED WITHIN DARKNESS'

Interview with choreographer Jiří Kylián

In *Dancing Dutch*, Dutch National Ballet is dancing its first ever ballet by Jiří Kylián, the master choreographer originally from Czechoslovakia, whose work defined the identity of Nederlands Dans Theater for over thirty years. *Wings of Wax* is one of the most internationally sought-after works in Kylián's oeuvre, and is acclaimed by critics for its complexity and inventiveness: 'It is captivating from start to finish'.

It was written in the stars that this would happen one day, says Jiří Kylián jokingly. "Years ago, Nederlands Dans Theater danced *Wings of Wax* in The Amsterdam Music Theatre (now Dutch National Opera & Ballet). I was watching from the wings, next to some dancers from Dutch National Ballet, and I heard one of them say, 'Actually, we should dance this work!'"

And now that's come about, to Kylián's great delight. "In my time as artistic director of Nederlands Dans Theater, it wasn't possible. I thought it was important for the two biggest dance companies of the Netherlands to each have their own identity. But now that Nederlands Dans Theater is going in a new direction, under Emily Molnar, that objection no longer stands. Who knows, maybe *Wings of Wax* will be the first step towards a more intensive collaboration between Dutch National Ballet and myself."

Rising above everyday monotony

Kylián created *Wings of Wax* in 1997 for eight dancers of NDT 1, set to an exciting music collage, ranging from Baroque to Philip Glass, with one of Bach's *Goldberg Variations* as the impressive 'finale'. The starting point for the ballet was the realisation that classically trained dancers are continually defying gravity. "They jump and turn, the men lift the women above their heads, and the women balance on pointe. For a layman, it's probably absurd and totally unreal, but for dancers – and for those who admire them – it's a way of rising above everyday monotony."

In a spiritual sense, says Kylián, you could even say that we're all engaged in a constant battle with gravity. "We try to steer clear of the weighty thoughts that drag us down."

We associate everything that's up above, in the heavens, with light and positivity, and everything that's underground seems to be related to hell and damnation." In fact, that's all nonsense of course, but that eternal quest for the heights, towards the light, is simply ingrained in us. And as so beautifully articulated by the Czech philosopher, theologian and pedagogue – and good friend of Rembrandt – Jan Amos Comenius: 'Light never makes way for darkness, but darkness always makes way for light!.'

Fascinating game of appearing and disappearing

But what if you turned around that idea of heaven and hell, of light and darkness? This question gave Kylián the idea for the wonderful scenery with a tree hanging upside down (created in collaboration with designer Michael Simon), below which – or above which, depending on your viewpoint – the dancers fly around, as it were, in a fascinating game of appearing and disappearing. "Because what is above and what is below?", asks Kylián. "It's the roots of the tree that do the work, and without them no branches, leaves and blossom would grow. So the inside, or what you don't see, is actually more important than what you do see. In other words, the greatest beauty may be concealed within darkness."

Here, too, Kylián sees a relationship to the dancing profession. "As a dancer, you have to be able to show your inner self, with all its darkness, on stage. Otherwise there's no point to what you're doing. In that sense, a dancer is actually a captive of their own body, with a strong will to break free and exhibit themselves as an 'artwork'."

Icarus' wings of wax

The title of Kylián's ballet, *Wings of Wax*, refers to the well-known myth of Icarus, who was imprisoned with his father Daedalus in the notorious 'Laborintus'. To escape, Daedalus constructed a wooden framework for big wings made of bird feathers, which he attached with beeswax. He warned Icarus not to get too near the sun, but in his enthusiasm Icarus became reckless and flew too high, causing the wax to melt and plunging Icarus into the sea. "It's a metaphor", says Kylián, "for the boundless ambition of mankind, who always wants to reach yet higher and achieve still more."

Pieter Bruegel the Elder was also inspired by this Greek myth for his painting *Landscape with the Fall of Icarus*, from 1558. Kylián says, "What I find so beautiful and poetic about this work is that Bruegel, too, turns everything around. Nearly everyone knows the disconcerting story of Icarus, but on Bruegel's painting it's merely a detail (you can just make out Icarus' thrashing leg sticking out of the water – ed.). In the foreground, you see a farmer ploughing a piece of land with his horse. It's as if Bruegel wants to say, 'The fact that my family has food on the table today is far more important than that whole myth'. Or else, despite all the suffering, everyday life just goes on."

Not a second too early, but not a beat too late either

The 'fantastic dancers' of Dutch National Ballet, as Kylián calls them, will have no problem with the technical performance of *Wings of Wax*. "*Wings of Wax* is one of my pieces where classical ballet technique forms a strong basis for the choreography, so it's very accessible

Joseph Massarelli and Elisabeth Tonev – rehearsal *Wings of Wax* (2024)

for them. But in the end, of course, it's not about that pointed foot or that high jump. What's important is that the dancers take ownership of the piece and express their own personality in it, so that you see eight unique individuals on stage." At the same time, the ballet requires extreme musicality. "It needs great precision. You can't be one second too early, but neither can you be one beat too late. Well, you can be almost too late, but not quite. Like in jazz music, it has to be exactly in the groove."

Another person

Kylián says that rehearsing *Wings of Wax* again is as much of an adventure for him as for the dancers. "Also because Dutch National Ballet is a classical company, with very different dancers than Nederlands Dans Theater. So as a choreographer, you get to discover your work in a totally new way. You have to analyse why you once made certain choices, which is often incredibly interesting. In addition, I was 50 when I created *Wings of Wax*, and now I'm 77. I was another person at the time, so now I see and understand my work in a whole new light."

Astrid van Leeuwen

ANIMA ANIMUS

BETWEEN EXTREMES AND OPPOSITES

The British choreographer David Dawson created *ANIMA ANIMUS* in 2018 for San Francisco Ballet. An instant success, it has since been performed on tour in London, New York and Washington DC, and has already been taken into the repertoires of The National Ballet of Canada and Balletto del Teatro alla Scala in Milan.

Based on Dawson's distinctive contemporary interpretation of classical ballet technique, *ANIMA ANIMUS* explores Carl Gustav Jung's concept of 'anima' (the subconscious female aspect of the male psyche) and 'animus' (the subconscious male aspect of the female psyche). Inspired by this concept – which, however, is disrupted in his ballet – Dawson explores the fluid space between extremes and opposites: between technical virtuosity and lyrical poetry, between humanity and architecture, and between form and emotion. To Ezio Bosso's *Violin Concerto No. 1* – a piece of music that is also filled with contrasts – Dawson sets the dancers powering across the stage, thereby revealing both the unity of the group and the power of the individual. He sends his dancers skyward, yet expects them to remain grounded as well. While they float and glide through the complex moves that make them appear as untethered as angels, they must also retain a weight, form and substance that goes far beyond the light, elevated aesthetics of classical ballet.

David Dawson says, “Creating *ANIMA ANIMUS* gave me an opportunity to return to my own abstract way of working and move away from the narrative work I'd been making in the preceding years. It was a chance to look again at pure dance for the sake of pure dance, and to see where I could try to bring the classical form forward. In *ANIMA ANIMUS*, we're looking at the idea of opposition and at what lies between the extremes, and trying to discover how much we can share, where we can be the same and where we can be different.”

“Ezio Bosso's *Violin Concerto No. 1*, or 'Esoconcerto', is a composition that looks to the past and the future at the same time. There are moments when I listen and feel comforted by what I think I know, but then the music suddenly surprises me and becomes very unconventional. This pushed me to create something beautiful but with a sharp edge to it. It's a very fast and dynamic work, very graphic in its own way, yet also very open. And it has a physically emotional virtuosity that makes it something human.”

Khayla Fitzpatrick and Edo Wijnen – rehearsal *ANIMA ANIMUS* (2024)

HET NATIONALE BALLET DANKT

SUBSIDIËNTEN

Ministerie van Onderwijs, Cultuur en
Wetenschap

**x Gemeente
x Amsterdam**

HOOFDSPONSOR NATIONALE OPERA & BALLET

HOUTHOFF

PARTNER NATIONALE OPERA & BALLET

FONDS 21

PARTICULIEREN

NATIONALE OPERA & BALLET FONDS
Vrienden en Geefkringleden van Het Nationale
Ballet, Patrons en Young Patrons van
Nationale Opera & Ballet

NO&B BUSINESS LOUNGE LEDEN

Houthoff, ING, Loyens & Loeff, De Nederlandsche
Bank, SPIE Nederland B.V., Snippe Projecten B.V.,
Endymion Amsterdam, Commenda Family Office,
Rodriguez B.V., Höcker Advocaten, 1nergiek,
QA Consulting, Optimix Vermogensbeheer,
Quality Services

PARTNER

Matrix Fitness

STEUN HET NATIONALE BALLET

De Vrienden van Het Nationale Ballet dragen bij aan nieuwe producties, kostuums, decors en de ontwikkeling van dansers, en hebben daarom een streepje voor. Zo zijn Vrienden onder meer welkom bij trainingen, masterclasses en balletreizen. Ook ontvangen ze driemaal per jaar een tijdschrift met achtergrondinformatie over de dansers en het gezelschap.

Hoe steunt u Het Nationale Ballet?

- Word Vriend voor € 50 per jaar
- Word GezinsVriend voor € 80 per jaar
- Word Gouden Vriend voor € 200 per jaar*
en geniet van nog meer voordelen
- Word Geefkringlid vanaf € 1.000 per jaar*
- Tussen 25 en 40 jaar? Word Young Patron
- Neem Het Nationale Ballet op in uw testament

Meer informatie:

Nadja van Deursen

T 020 551 8218

E balletvrienden@operaballet.nl
operaballet.nl/steunballet

Stichting Nationale Opera & Ballet Fonds
rekeningnummer NL20 ABNA 0540179523,
o.v.v. 'Donatie Het Nationale Ballet'

* Door belastingvoordeel krijgt u tot meer dan de helft van uw gift terug van de belastingdienst.

STEUN
OPERA
&
BALLET

ONTDEK DE WERELD ACHTER DE SCHERMEN

—
Word Vriend en beleef ballet
dichterbij dan ooit!

COLOFON

Uitgever

Nationale Opera & Ballet, Amsterdam
 Ted Brandsen (directeur Het Nationale Ballet)
 Stijn Schoonderwoerd (algemeen directeur)

Samenstelling, redactie en teksten

Astrid van Leeuwen, Rosalie Overing,
 Lune Visser

Vertaling

Susan Pond

Productie

Saskia van Dongen

Grafisch ontwerp

Lesley Moore

Opmaak

Ariane Weltevreede

Fotografie

Marta Syrko (cover: Floor Eimers, Timothy van Poucke, p. 87, 88), Joris-Jan Bos (scènebeeld *Wings of Wax*, portretten Joost Biegelhaar, Erna Kuik, Elke Schepers, Yumiko Takeshima, Joke Visser), Anita Coboort (portret Joop Coboort), Anton Corbijn (portret Jiří Kylián), Lucia Hunziker (portret Tomas Herzog), Altin Kaftira (scènebeeld *Concertante*, repetitiefoto's), Hans-Willem Kaldenbach (portretfoto's Het Nationale Ballet), Oliver Look (portret David Dawson), Kait Moreno (portret Caroline Shaw), Jussi Puikkonen (portretten Hebe Mensinga, Yan Revazov (scènebeeld *ANIMA ANIMUS*), Monika Rokicka (portret Goska Isp-hording, Jet Sprekels, beeld Balletorkest), Erik Tomasson (scènebeeld *ANIMA ANIMUS*), Ian Whalen (portret Rebecca Gladstone)

Druk

Tuijtel, Werkendam

© Copyright 2024

Nationale Opera & Ballet

Waterlooplein 22, 1011 PG Amsterdam

Rechthebbenden die menen aan deze uitgave aanspraken te kunnen ontlenuen, wordt verzocht contact op te nemen met de uitgever. Niets uit deze uitgave mag worden vermenigvuldigd en/of openbaar gemaakt door middel van druk, fotokopie, microfilm of op welke andere wijze dan ook, zonder voorafgaande toestemming van de uitgever.

operaballet.nl

VOLG ONS OOK ONLINE

Nationale Opera & Ballet
 De Nationale Opera
 Het Nationale Ballet

@nationaleoperaballet

Nationale Opera & Ballet

Nationale Opera & Ballet

@hetnationaleballet

Bezoek ons online platform op
operaballet.nl/online/ballet voor:

- ▶ streams (online voorstellingen)
- ▶ achtergrondartikelen
- ▶ achter-de-schermen-video's
- ▶ online balletlessen
- ▶ dansvideo's

448.350 VOLGERS IN TOTAAL

BINNENKORT BIJ HET NATIONALE BALLEET:

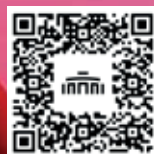
Alexei Ratmansky

STRAVINSKY SPROOKJES

—
The Fairy's Kiss en Firebird

15 t/m 25 juni 2024

BINNENKORT BIJ DE NATIONALE OPERA:

Gaetano Donizetti

ROBERTO DEVEREUX

—
De ondergang van een koningin

18 april t/m 6 mei 2024

